PHILOBIBLON
RICHARDI DVNELMENSIS

sive

DE AMORE LIBRORVM, ET INSTITVTIONE *BIBLIOTHECÆ,*

tractatus pulcherrimus.

Ex collatione cum varijs manuscriptis, editio jam secunda;

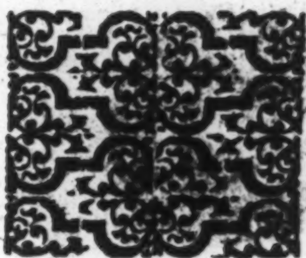
cui

Accessit appendix de manuscriptis Oxoniensibus.

Omnia hæc,

Opera & studio T. I. Novi Coll. in alma Academia Oxoniensi Socij.

Non quæro quod mihi vtile est, sed quod multis.

Oxoniæ,

Excudebat *Iosephus Barnesius.* 1598.

Art. 4°. D 10.

BIBLIOTHECA · BODLEIANA ·

PRÆFATIO AVCTORIS AD LECTOREM.

NIVERSIS Christi fidelibus, ad quos tenor præsentis scripturæ peruenerit, *Ric: de Bury* miseratione divina *Dunelmensis Episcopus* salutem in Domino sempiternam, piamque ipsius represẽtare memoriam iugiter coram Deo, in vita pariter, & post fata. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi, deuotissimus inuestigat Psalmista, Rex inunctus & eximius Prophetarum: in qua quæstione gratissima, semetipsum redditorem voluntarium, debitorem multifarium, & sanctiorem optantem consiliarium recognoscit; concordans cum *Aristotele Philosophorum* Principe, ad omnem de agibilibus quæstionem consilium probat esse, sexto & tertio *Ethicorum*. Sanè, si Propheta tam mirabilis futurus, præscius diuinorum, præconsulere volebat tam solicitè, quomodo gratè posset grata gratis refundere, quid nos rudes regratiatores, & auidissimi receptores, onusti diuinis beneficijs infinitis poterimus dignè velle? Proculdubio deliberatione solerti, & circumspectione multiplici, invitato primitus Spiritu septiformi, quatenus in nostra medita-

tione ignis illuminans exardescat, viam non redibilem providere debemus attentiùs, quò largitor omnium de collatis muneribus suis, spontè veneretur reciprocè, proximus relevetur ab onere, & reatus contractus per peccantes quotidiè, eleemosynarum remedijs redimatur. Huius igitùr devotionis monitione præventi, ab eo qui solus bonam hominis & prævenit voluntatem, & perficit; sine quo nec sufficientia suppetit cogitandi solummodò, cuius quicquid boni fecerimus, non ambigimus esse munus: diligentèr tam penès nos, quàm cum alijs, inquirendo discussimus, quid inter diuersorum generum Pietatis officia, primo gradu placeret Altissimo, prodessetque potiùs Ecclesiæ Militanti. Et eccè, nostræ cogitationis aspectibus grex occurrit Scolarium elegorum, quin potiùs electorum, in quibus Deus artifex, & ancilla Natura, morum optimorum, & scientiarum celebrium plantaverunt radices: sed ita rei familiaris oppressit penuria, quòd obstante fortuna contraria, semina fæcunda virtutum in inculto iuventutis agro, roris debiti non rigata favore, arescere compelluntur. Quibus fit vt *lateat in obscuris condita virtus clara* (vt verbis alludamus *Boetij*) & ardentes lucernæ non ponantur sub modio, sed pro defectu olei penitùs extinguantur. Sic ager in vere floriger, antè messem exaruit; sic frumenta in lolium, & vites degenerant in labruscas; ac sic in oleastros olivæ syluescunt, marcescunt omninò tenellæ trabeculæ, & qui in fortes columnas Ecclesiæ poterant excrevisse, subtilis ingenij capacitate dotati, studiorum Gymnasia derelinqunt; sola inedia novercante, refelluntur à Philosophiæ Nectareo poculo violentèr, quam primò gustauerant, ipso gustu ferven-

ventiùs sitibundi Liberalibus Artibus habiles, & Scripturis tantùm dispositi contemplandis, orbati necessariorum subsidijs, quasi quadam Apostasiæ specie, ad artes Mechanicas, (propter victus soliùs suffragia) ad Ecclesiæ dispendium, & totiûs Cleri vilipendium, reuertuntur. Sic Mater Ecclesia parlendo Filios, abortiri compellitur: quinimò, ab vtero fœtus informis mõstrosè disrumpitur, & pro paucis minimisq; quibus contentatur Natura, alumnos amittit egregios, posteà promouendos, & Pugiles Fidei, & Athletas. Heu quàm repentè tela succiditur, dum texentis manus orditur. Heu quod Sol eclipsatur in aura clarissima, & Planeta progrediens regiratur retrogradè, ac naturam & speciem veræ stellæ pretendens, subitò decidens fit assub. Quid poterit pius homo intueri miserius? quid misericordiæ viscera penetrabit acutiùs? quid cor congelatum vt incus, in calentes guttas resoluet faciliùs? Ampliùs, arguentes à sensu contrario, quantùm profuit toti Reip. Christianæ, Non quidem *Sardanapali* delicijs, neq; *Crasi* divitijs enervare studentes: sed meliùs, mediocritate scholastica suffragari pauperibus, ex eventu præteritorum recordemur. Quot oculis vidimus, quot ex scripturis collegimus, nulla ex suorum natalium claritate fulgentes, nullîus hæreditatis successione gaudentes; sed tantùm proborum virorum pietate suffultos, Apostolicas cathedras meruisse? subiectis fidelibus præfuisse probissimè? superborum & sublimium colla, iugo ecclesiastico subiecisse? & procurasse propensiùs Ecclesiæ libertatem? Quamobrem, perlustratis humanis egestatibus vsq; quaq;, charitatiuæ considerationis intuitu: huic tandem calamitoso generi hominum: in quibus tamen tanta redolet spes

profectus Ecclesiæ, præelegit peculiariter nostrę compassionis affectio, pium ferre præsidium, & eisdem non solùm de necessarijs victui; verum multò magis de *Libris* vtilissimo studio providere. Ad hunc affectum acceptissimum coram Deo, nostra iam absolui vigilavit intentio indefessa: hic amor extaticus tam potenter nos rapuit, vt terrenis alijs abdicatis ab animo, *adquirendorum librorum solummodo flagraremus affectu*. Vt igitur nostri finis intentio, tam posteris pateat quam modernis, & ora peruersa loquentium (quantum ad nos pertinet) obstruamus perpetuò; parvulum Tractatum edidimus stilo quidem leuissimo modernorum. (Est enim ridiculosum Rhetoricis quando, leuis materia describitur stilo) qui Tractatus amorem quem ad Libros habuimus, ab excessu purgabit, devotionis intentæ propositum propalabit; & circumstantias facti nostri, per viginti divisus Capitula, luce clarius enarrabit. Quia verò de Librorũ amore principalitèr differit, placuit nobis, more veterum *Latinorum*, ipsum *Græco* vocabulo *Philobiblon*, amabilitèr nuncupare.

CAPITVLA

CAPITVLA LIBRI SEQVENTIS.

QVOD THESAVRVS SAPIENTIÆ POTISSIMVM SIT IN LIBRIS.

CHAP. I.

HESAVRVS desiderabilis Sapientiæ &Scientię, quem omnes homines per instinctum Naturæ scire desiderant, cunctas mundi transcendit divitias infinitè; cuius respectu Lapides pretiosi vilescunt; cuius comparatione argentum lutescit, & aurum obryzum exigua fit arena; cuius splendore tenebrescunt visui Sol & Luna, cuius dulcore mirabili amarescunt gustui Mel & Manna.

O valor Sapientiæ non marcescens ex tempore, virtus virens assiduè. O munus cæleste liberalitatis divinæ, descendens à Patre luminum vt mentem rationalē provehas vsq; ad cœlum, Tu es intellectus cœlestis alimonia, quam qui edunt adhuc esurient, quam qui bibunt adhuc sitient, & languentis animæ harmonia lætificans, quam qui audit nullatenus confundetur. Tu es morum moderatrix & regula, secundum quam operans non peccabit; per te Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, per te deposita ruditate nativa, elimatis ingeniis atq; linguis, vitiorum sentibus coēfossis radicitus,

dicitus, apices consequuntur honoris, fiuntq; Patres Patriæ & comites Principum, qui sine te conflassent lanceas in ligones & vomeres, vel cum filio Prodigo pascerent forte Sues.

Quò lates potissime prælecte Thesaure? & ubi te reperient animæ sitibundæ? In libris proculdubio posuisti Tabernaculum tuum, vbi te fundavit Altissimus, lumen luminum, liber vitæ. Ibi te omnis qui petit accipit, & qui quærit invenit, & pulsantibus improbè citius aperitur. In his Cherubin alas suas extendunt; ut intellectus studentis ascendat, & à polo ad polum prospiciat, a solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. In his incomprehensibilis ipse deus Altissimus, apprehensibiliter continetur & colitur, In his patet natura cœlestium, terrestrium, & inferiorum. In his cernũtur iura quibus omnis regitur politia, Hierarchiæ cœlestis distinguuntur officia, & Dæmonum tyrannides describuntur: quas nec Ideæ *Platonis* exuperant, nec * *Cratonis* cathedra continebat.

* *Catonis.*

In libris mortuos quasi vivos invenio, in libris futura pro video, in libris res bellicæ disponuntur. De libris prodeunt iura pacis; omnia corrumpuntur & tabescunt in tempore, & *Saturnus* quos generat non cessat devorare. Omnem mundi gloriam operiret oblivio, nisi Deus Mortalibus librorum remedia providisset. *Alexander* orbis dominator, *Iulius* & Vrbis & Orbis invasor, qui & Marte, & arte, primus in vnitate personæ assumpsit Imperium, fidelis *Fabricius*, & *Cato* rigidus, hodiè caruissent memoria, si librorum suffragia defuissent. Turres ad terram sunt * deiectæ, civitates eversæ, putredine perierunt Fornices Triumphales, nec quicquam reperit Rex, vel Papa, quo perennitatis privilegium conferatur commodius, quam per libros. Reddit auctori vicissitudinē liber factus, ut quamdiu liber supererit, auctor manens, ἀθάνατος nequeat interire, teste *Ptolomæo* in prologo *Almagesti*; * non fuit (inquit) mortuus qui sciam vivificavit.

* *Diruta.*

* *Non fuit mortuus quē scientia vivificavit.*

Quis igitur infinito thesauro librorum, de quo scriba doctus profert nova & vetera, per quodcunq; alterius speciei precium limitabit? veritas vincens super omnia, quæ regem,

vnium

vinum, & mulierem * superare dicitur: quam amicis præhonorare officium obtinet sanctitatis; quæ est & via sive davio, & vita siuè termino, cui sacer *Boetius* attribuit triplex esse; in mente, scripto, & voce, in libris videtur manere vtilius, & fructificare fœcundius ad profectum. Nam virtus vocis perit cum sonitu, veritas mente latens, est sapientia abscondita, & thesaurus invisus: veritas vero quæ lucet in libris, omni se disciplinabili sensui manifestare desiderat: visui dum legitur, auditui dum auditur; amplius & tactui se commendat quodammodò, dum transcribi se sustinet, colligari, corrigi, & servari. Veritas mentis clausa, licet sit possessio nobilis animi, quia tamen caret socio, non constat esse iucunda, de qua nec visus iudicat, nec auditus. Veritas verò vocis, soli patet auditui, visum latens, qui plures nobis rerum differentias monstrat, affixaq; subtilissimo motui incipit & desinit quasi similiter: sed veritas scripta libri non successiva sad per manens, palam se præbet aspectui, & per sphærulas pervias oculorum, * vestibula sensus communis, & imaginationis atria transiens, thalamum intellectus ingreditur, in cubili memoriæ se recondens, vbi æternam mentis congenerat veritatem.

* Supergreditur.

* Vestigia

Postremò pensandum quanta doctrinæ commoditas sit in libris, quam facilis, quam arcana, quam tuto libris, humanæ ignorantiæ paupertatem, sine verecundia deundamus. Hii libri sunt magistri, qui nos instruunt sine virgis & cholera, sine pannis & pecunia: si accedis non dormiunt, si inquirens interrogas, non abscondunt, non remurmurant si oberres, cachinnos nesciunt si ignores.

O libri soli liberales & liberi, qui omni petenti tribuitis & omnes manumittitis, vobis sedulo servientes. Quot rerum millibus typice viris doctis recommendamini, in scriptura nobis divinitus in spirata. Vos enim estis profundissimæ Sophię fodinæ, ad quas Sapiens filium suum mittit, ut inde thesauros effodiat *Proverb.* 2. Vos putei aquarum viventium, quos pater *Abraham* primo fodit, *Isaac* eruderavit, quosq; nituntur obstruere *Palestini* Gen. 26. Vos estis revera spicæ gratissimę, plenæ granis, solis Apostolicis manibus confricandæ, ut egre-

diatur cibus suavissimus famelicis animabus *Math.* 12. Vos estis vrnæ aureæ, quibus Manna reconditur, atq; petræ melliflux; imo potius favi mellis, ubera uberrima lactis, vitę promptuaria, semper plena. Vos lignum vitæ, & quadripartitus fluvius Paradisi, quo mens humana pascitur, & aridus intellectus imbuitur & rigatur. Vos arca *Noa*, & scala *Iacob*, canalésue quibus fœtus intuentium colorantur; vos lapides Testimonii, & lagenæ servantes lampades *Gedeonis*: pera *David* de qua limpidissimi lapides extrahuntur, vt *Goliath prosternatur*. Vos estis aurea vasa Templi, arma militiæ Clericorum, quibus tela nequissimi destruuntur; Olivæ fœcundæ, vineæ *Engaddi*, ficus sterilescere nescientes, lucernæ ardentes, semper in manibus prætendendæ; & optima quæq; Scripturæ libris adaptare poterimus, si loqui libeat figurate.

QVALIS AMOR LIBRIS RATIonabiliter debeatur.

CAP. 2.

SI quidlibet iuxta gradum valoris, gradum mereatur amoris, valorem vero librorum ineffabilem persuadet præcedens Capitulum: palã liquet Lectori quid sit inde probabiliter concludendũ. Non enim demonstrationibus, in Morali materia vtimur, recordantes quoniã disciplinati hominis est certitudinẽ quęrere sicut rei naturã perspexerit tolerare, Archiphilosopho attestante primo Ethicorũ; quoniã nec *Tullius* requirit *Euclidẽ* nec *Euclidi Tullius* fidem facit: hoc revera sive Logice, sive Rhetorice suadere conamur, ꝙ quæcũq; divitiæ, vel deliciæ, cædere debent libris in anima spiritali; vbi Spiritus qui est charitas ordinat charitatem.

Primo quidẽ quia in libris Sapientia continetur potissime, plus quam omnes mortales naturaliter comprehendant: Sapientia vero divitias parvipendit, (sicut Capitulum antecedens allegat.) Præterea *Aristoteles de Problem*. *particula* 30. *Problem* 10. istam determinat Quæstionem: propter quid antiqui

ci qui pro Gymnasticis & corporalibus agoniis præmia statuerunt potioribus, nullum vnquam præmiũ Sapientiæ decreverunt? hanc quæstionẽ ita solvit: In Gymnasticis exercitiis præmium est eligibilius & melius illo pro quo datur, Sapientia autem nihil melius esse potest, quamobrem Sapientiæ nõ potuit præmium assignari: ergo nec divitiæ nec deliciæ sapiẽtiam antecellunt. Rursus, amicitiam divitiis esse præponendam solus negabit insipiens (cum sapientissimus hoc testetur) amicitiæ vero veritatem Hierophilosophus pręhonorat, & verus *Zorobabel* omnibus anteponit.

Subsunt ergo divitiæ veritati, veritatem vero & potissime tuentur & continent Sacri Libri: immo sunt veritas ipsa scripta, quoniam pro nunc, librorum asseres librorum non asserimus esse partes. Quamobrem, divitiæ subsunt libris (pręsertim cum pretiosissimum genus diuitiarum omnium sunt amici (sicut secundo de consolatione testatur *Boetius*) quibus tamen librorum veritas est per *Aristotelem* præferenda. Amplius, cum divitiæ ad solius corporis subsidia, primo & principaliter pertinere noscantur; virtus vero librorũ sit perfectio rationis, quæ bonum humanum propriè nominatur; apparet quod libri sunt homini ratione vtenti divitiis chariores.

Præterea, illud quo fides defenderetur commodius, dilataretur diffusius, prædicaretur lucidius, diligibilius debet esse fideli: hoc autem est veritas libris inscripta, quod evidentius figuravit Salvator, quando contra Temptatorem præliatus viriliter, scuto se circundedit veritatis, non cuiuslibet imo Scripturæ: scriptum esse præmittens, quod vivæ vocis oraculo fuerat probaturus *Math.* 4. Rursus etiam felicitatem nemo dubitat divitiis esse pręponendã: consistit autem felicitas in operatione nobilissimę & divinioris potẽtię quã habemus, dũ viz. intellectus vacat totaliter veritatis sapientiæ contemplandæ, quæ est delectabilissima omniũ operationũ secundũ veritatẽ (sicut Princeps Philosophorũ determinat 10. Ethicorũ,) propter q & Philosophia videtur habere admirabiles delectationes puritate, & firmitate (vt scribitur cõsequẽter) contẽplatio autẽ veritatis, nũquã est perfectior quã per libros, dum actualis Imaginatio cõtinuata per librũ, actũ intellectus super visas veritates non sustinet interrumpi.

Quamobrem, libri videntur esse felicitatis speculatiuæ, immediatissima instrumenta; vnde Aristoteles Sol Philosophicæ veritatis, vbi de eligendis distribuit methodos, docet, quod philosophari est simpliciter eligibilius quam ditari: quamvis in casu ex circumstātia puta necessarijs indigenti, ditari quam philosophari sit potius eligendum 3. Top. Adhuc, cum libri sint nobis magistri commodissimi (vt præcedens assumit capitulum) eisdem non immeritò tam honorem quam amorem tribuere convenit magistralem.

Tandem, cum omnes homines naturales scire desiderant, ac per libros, scientiam veterum præoptandam divitiis omnibus adipisci possimus; quis homo secundum naturam viuens librorum non habeat appetitum? Quamvis enim Porcos spernere Margaritas sciamus, nihil in hoc prudentis læditur opinio, quo minus oblatas comparet Margaritas. Pretiosior est igitur cunctis opibus sapientiæ Libraria, & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari Prover. 3. Quisquis igitur se fatetur felicitatis, sapientiæ vel scientiæ, seu etiam fidei zelatorem, librorum necesse est vt se faciat amatorem.

QVALITER IN LIBRIS EMENDIS
sit pretium æstimandum.

CAP. 3.

COrollarium nobis gratum de prędictis elicimus, paucis tamen (vt credimus) acceptandum, nullā viz. debere charistiam hominem impedire ab emptione librorum, (cum sibi suppetat quod petitur pro eisdem:) nisi ut obsistatur malitiæ venditoris, vel tempus emendi opportunius expectetur. Quoniam si sola Sapientia pretium facit libris, quæ est infinitus thesaurus hominibus, & si valor librorum est ineffabilis (vt præmissa supponunt) qualiter probabitur esse charum commercium, vbi bonum emitur infinitum?

Quapropter libros libenter emendos, & invitè vendendos sol hominum *Salomon* nos hortatur, *Prover*. 23. Veritatem (inquit)

(inquit) eme, & noli vendere sapientiam: sed quod Rhetorice suademus vel logice, astruamus historiis rei gestæ. Archiphilosophus *Aristoteles*, quẽ *Averroes* datum putat quasi regulam in Natura, paucos libros *Speusippi*, post ipsius decessum, pro 72000. sestertiis statim emit. *Plato* prior tempore, sed posterior doctrinis, *Philolai* Pythagorici librum emit pro 10000. millibus denariorũ, de quo dicitur *Timæi* dialogũ excerpsisse (sicut refert *Agellius Noctium Atticarum lib. 3. ca. 16.*) hæc autem narrat *Agellius*, vt perpendat insipiens quam nihili pendant sapientes pecuniam, comperatione librorum; & è contrario, vt omni superbiæ stultitiam cognoscamus annexam.

Libet hic *Tarquinij Superbi* stultitiam recensere, in impensione librorum, quam refert idem *Agellius lib. 1. cap. 19. Noctium Att.* Vetula quędam omninò incognita, ad *Superbum Tarquinium* Regem Romanorum 7. dicitur accessisse: venales offerens IX libros, in quibus (vt asseruit) divina continebantur oracula: sed immensam pro eisdem poposcit pecuniam, in tantum vt Rex diceret eam delirare. Illa commota, 3. libros in ignem proiecit, & pro residuis summam quam prius, exegit: Rege negante, rursus 3. alios in ignem proiecit, & adhuc pro 3 residuis primam summam poposcit: tandem stupefactus supra modum *Tarquinius*, summam pro 3 gaudet exsoluere, pro qua 9. poterat redemisse; vetula statim disparuit, quę nec prius, nec postea visa fuit.

Hii sunt libri *Sybillini* quos quasi quoddam divinum oraculum per aliquem de 15. viris consulebant *Romani*, & *Quindecemviratus* officium originem creditur habuisse. Quid aliud hęc prophetissa *Sybilla* tam vafro facto *Superbum* Regem edocuit, nisi quod vasa sapientię, sacri Libri, omnem humanam æstimationem excedunt, & sicut de Regno Coelorum dicit *Gregorius*, tantum valet, quantum habes?

QVERIMONIA LIBRORVM CONtra Clericos iam promotos.

CAP. 4.

PRogenies viperarum parentes proprios perimens, atq; semen nequam ingratissimi Cuculi, qui cum vires acceperit virium largitricem nutriculam suam necat, sunt Clerici degeneres erga libros.

Redite prævaricatores ad cor, & quid per libros recipitis, fideliter computate, & invenietis libros totius nobilis status vestri quodammodo Creatores, sine quibus proculdubio defecissent cæteri promotores: ad nos nempe rudes penitus & inertes reptastis, vt parvuli loquebamini, vt parvuli sapiebatis, vt parvuli eiulantes implorastis participes fieri lactis nostri; nos vero protinus lachrymis vestris tacti, mammillam Grammaticæ porreximus exugendam, quam dentibus atq; lingua contrectastis assidue, donec dempta vestra barbarie, vestris linguis inciperetis magnalia Dei fari: post hæc philosophiæ vestibus valde bonis, Rhetorica & Dialectica (quas apud nos habuimus & habemus) vos induimus, cum essetis nudi quasi tabula depingenda. Omnes enim Philosophię domestici, sunt vestiti duplicibus, vt tegatur tam nuditas, quã ruditas intellectus. Post hæc, vt alati more Seraphico super Cherubin scanderetis, quadrivialium pennas vobis quatuor adiungentes, transmisimus ad amicum, ad cuius ostium (dum tamen improbè pulsaretis) 3. panes cõmodarentur intelligentiæ Trinitatis, in qua cõsistit finalis felicitas cuiuslibet viatoris.

Quod si vos hæc munera nõ habere dixeritis, confidenter asserimus; quod vel ea per incuriam perdidistis collata, vel in principio desides respuistis oblata. Si huiusmodi videantur ingratis pusilla, adiicimus his maiora: vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta & populus acquisitionis, vos populus peculiaris in sortem domini computati, vos Sacerdotes Ministri Dei, immo vos Antonomatice ipsa Ecclesia Dei dicimini, quasi Laici non sint Ecclesiastici nuncupandi vos laicis

laicis postpositis, hymnos & Psalmos concinitis in cancellis, & altari deservientes, cum altario participantes; verum conficitis Corpus Christi, in quo Deus ipse vos non solum Laicis, immo paulo magis Angelis honoravit. Cui enim aliquando Angelorum dixit, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech? vos Crucifixi patrimonium dispensatis pauperibus, vbi iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inveniatur. Vos estis Pastores gregis Dominici tam exemplo vitæ, quam verbo doctrinæ, qui vobis tenentur rependere lac & lanam.

Qui sunt istorum omnium largitores, ô Clerici? nonne libri? reminisci libeat, supplicamus, quot per nos Clericis sint concessa privilegia libertatum egregia. Per nos siquidem vasa sapientiæ & intellectus * induti, cathedras scanditis magistrales, vocati ab hominibus *Rabbi*: per nos, in oculis Laicorum mirabiles velut magna mūdi luminaria, dignitates Ecclesiæ, secundū sortes varias, possidetis. Per nos cum adhuc careatis genarum lanugine, in ætate tenera constituti, tonsuram portatis in vertice prohibente statim ecclesiastica sententia formidanda; Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari, & qui eos tetigerit temere, violenter anathematis vulnere ictu proprio protinus feriatur. *imbuti.

Tandem ætate succumbente malitiæ, figuræ Pythagoricæ bivium attingentes, ramulum lævum eligitis, & retrorsum abeuntes sortem domini præassumptam dimittitis, socii facti furum: sicq; semper proficientes in peius, latrociniis, homicidiis, & multigenis impudicitiis maculati, tam fama quam conscientia tabefacta sceleribus, compellente iustitia in manicis & compedibus coarctati servamini, morte turpissima puniendi; tunc elongatur amicus & proximus, nec est qui doleat vicem vestram, *Petrus* iurat se hominem non novisse, vulgus clamat iustitiario crucifige, crucifige eum, quoniam (si hunc dimittis) *Cæsaris* amicus non eris. Iam periit omnis fuga (nam ante tribunal oportet assisti) nec locus suppetit appellandi, sed solum suspendium expectatur: dum sic tristitia complevit cor miseri, & solæ Camœnæ lachrymæ, *fletibus ora rigantes*

fit

sit vallatus angustiis, vndiq; memor nostri, & ut evitet mortis propinquæ periculum, antiquatæ tonsuræ quam dedimus, parvum prefert signaculum, supplicans ut vocemur in medium, & collati muneris testes simus; tunc misericordia moti, statim occurrimus filio Prodigo, & à portis mortis servum eripimus fugitivum: legendus liber porrigitur non ignotus, & ad modicam balbutentis pre timore lecturam, Iudicis potestas dissolvitur, Accusator subtrahitur, Mors fugatur.

O carminis Empirici mira virtus? O diræ cladis Antidotum salutare? O lectio pretiosa Psalterii quod meretur hoc ipso, *Liber Vitæ* deinceps appellari. Sustineant laici seculare iudicium, ut vel insuti culeis enatent ad *Neptunum*, vel in terra plantati *Plutoni* fructificent, aut *Vulcano* per incendia holocaustum se offerant medullatum, vel certe suspensi victima sint *Iunoni*; dum noster alumnus ad lectionem unicam libri vitæ, Pontificis commendatur custodiæ, & rigor in favorem convertitur, ac dum forum transfertur, à librorvm alumno clerico mors differtur.

Cæterum iam de clericis qui sunt vasa virtutis loquamur. Quis de vobis pulpitum seu scabellum predicaturus ascendet nobis penitus inconsultis? quis scholas lecturus vel disputaturus ingreditur qui nostris conatibus non fulcitur? primum oportet volumē cum *Ezechiele* comedere, quo venter memoriæ dulcescat intrinsecus, & sic more Pantheræ refectæ redoleat extrinsecus conceptorum aromatum odor suavis, ad cuius anhelitum coanhelēt accedere omnes bestiæ, & iumenta: sic nostra natura in nostris familiaribus operante latenter, auditores occurrunt benevoli, sicut adamas trahit ferrum nequaquam invite.

O virtus infinita librorum, iacent Parisiis vel Athenis, Similiterque resonant in Britannia & in Roma. Quiescentes quippe moventur, dum ipsis loca sua tenentibus auditorum intellectibus circumquaque feruntur. Nos deniq; Sacerdotes, Pontifices, Cardinales & Papā (ut cuncta in Hierarchia collocentur) in ordine literarum, scientia stabilimus. A libris namque sumit origenem quicquid boni provenit statui Clericali, sed hec hactenus (piget enim reminisci quæ dedimus

populo

populo clericorum degeneri, quia magis videntur perdita quā collata, quæcūq; munera tribuuntur ingratis.

Deinceps insistemus parumper recitandis iniuriis quas rependunt vilipensionibus & iacturis, de quibus nec singula generum recitare sufficimus, imo vix proxima genera singulorum. In primis de domiciliis clericorum nobis iure hereditario debitis, vi & armis expellimur, qui quondam in interiori cubiculo cellulas habebamus quietis. Sed (proh dolor) his nefandis temporibus, penitus exulantes, improperium patimur extra portas, occupant etenim loca nostra nunc canes, nunc aves, nunc bestia bipedalis cuius cohabitatio cum clericis vetabatur antiquitus, à qua semper super aspidem & basiliscum, alumnos nostros docuimus fugere. Quamobrem istis nostris semper studiis æmula, nulla die placanda, finaliter nos conspectos in angulo iam defuncto, areneæ sola tela protectos in rugam fronte collecta virulentis sermonibus detrahit & subsannat, ac nos tota domus suppellectili superuacaneos hospitari demonstrat, & ad vnum quodq; œconomiæ servitiū conqueritur otiosos; mox in * capitogia pretiosa, sindonem & sericum, & coccum bis tinctum, vestes & varias furraturas, linum & lanam nos consulit commutandos, & quidem merito, (si videret intrinseca cordis nostri,) si nostris privatis interfuisset consiliis, si *Theophrasti* vel *Valerij* perlegisset volumen, vel saltem 25. cap. *Eccl.* auribus intellectus audisset. *Capitegia.*

Quapropter conquerimur de hospitiis iniustè nobis ablatis de vestibus non quidem non datis sed de datis antiquitus violentis manibus laceratis. Adhæsit pavimento anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster, & gloria nostra in pulverem est deducta; morbis variis laboramus, dorsa dolentes & latera, & iacemus membratim *paralysi* dissoluti, nec est qui recogitet, nec est vllus qui malagma procuret, candor nativus & luce perspicuus, iam in fuscum & croceum est conversus, vt nemo medicus dubitet *Ictericia* nos infectos: *Arthreticam* patiuntur nonnulli de nobis (sicut extremitates retortæ evidenter insinuant) fumus & pulvis quibus infestamur assidue, radiorum visualium aciem hebetarunt,

& iam lippientibus oculis *Opthalmiam* superinducunt, ventres nostri duris torsionibus viscerum, quæ *vermes edaces* non cessant corrodere consumuntur, & vtriusq; *Lazari* sustinemus putredinem, nec invenitur quisquam qui cedri resina nos liniat, vel qui quatriduano iam putrido clamans dicat, *Lazare veni foras*. Nullo circumligantur medicamine vulnera nostra sæva, quæ nobis innoxiis inferuntur atrociter, nec est vllus qui super vlcera nostra cataplasmet; sed pannosi & algidi, in angulos tenebrosos abiicimur in lachrymis, vel cum sancto *Iob* in sterquilinio collocamur, vel (quod nefas videtur affatu) in abyssis abscondimur cloacarum; pulvinar subtrahitur evangelicis supponendum lateribus, quibus primo deberent de sortibus clericorum provenire subsidia, & sic ad nos suo famulatui deputandos pro semper, communis victus necessarius derivari.

Rursus de alio genere calamitatis conquerimur, quæ personis nostris crebrius irrogatur iniuste. Nam in seruos vendimur, & ancillas, & obsides, in tabernis absq; redemptore iacemus, Macellariis crudelibus subdimur, vbi mactari tam pecora quam iumenta sine piis lachrymis non videmus, & vbi millesies morimur ipso metu, qui posset cadere in constantem. Iudæis committimur, Saracenis, hæreticis & Paganis (quorum super omnia toxicum formidamus) per quos nonnullos de nostris parentibus, per venenum pestiferum constat esse corruptos.

Sane nos qui Architectonici reputari debemus in scientiis, & subiectis nobis Mechanicis omnibus imperavimus, subalternatorum regimini vice versa committimur; tanquam si Monarcha summe nobilis, rusticanis calcaneis substernatur. Saltor, & sutor, & scissor, quicunq; ac cuiuslibet operis artifex, nos inclusos custodit in carcere pro superfluis & lascivis deliciis clericorum.

Iam volumus prosequi novum genus iniuriæ, quo tam in nostris personis ledimur quã in fama, qua nihil charius possidemus. Generositati nostræ omni die detrahitur, dũ per pravos Compilatores, Translatores, Transformatores, nova nobis Auctorũ nomina imponuntur, & antiqua nobilitate mutata re-

regeneratione multiplici renascentes degeneramur omnino, sicq; vilium * victritiorũ (nobis nolentibus) assignantur vocabula, & verorum patrum nomina filiis subducuntur. Versus *Virgilij* adhuc ipso vivente quidam pseudo-versificus vsurpavit, & *Martialis* coci libellos, *Fidentinus* quidam sibi mendaciter arrogavit, quem idem *Martialis* redarguit merito, sub his verbis.

* auctorum.

Quem recitas meus est, ô Fidentine, Libellus,
Sed malè dum recitas, incipit esse tuus.

Quid ergo mirum, si defunctis nostris auctoribus, suas per nos fimbrias Simiæ clericorum magnificant, cum eisdem superstitibus nos recenter editos rapere moliantur.

Ah quoties nos antiquos fingitis nuper natos, & qui Patres sumus Filios nominare conamini, quiq; vos ad esse clericale creavimus, studiorum vestrorum fabricas appellatis. Revera de *Athenis* extitimus oriundi qui fingimur nunc de *Roma* (semper namq; *Carmentis* latruncula fuit *Cadmi*) & qui nuper nascebamur in *Anglia* cras *Parisiis* renascemur, & inde delati *Bononiam, Italicam* sortiemur origenem, nulla consanguinitate suffultam.

Heu quam falsis scriptoribus nos exarandos committitis? quam corrupte nos legitis? & quoties meditando necatis quod pio zelo corrigere credebatis? Interpretes barbaros sustinemus multoties, & qui linguarum idiomata nesciunt, nos de lingua ad linguam transferre præsumunt; sicque proprietate sermonis ablata fit sententia, contra sensum auctoris turpiter mutilata. Bene gratiosa fuisset librorum conditio si Turris *Babel* nullatenus obstitisset præsumptio; Si totius humani generis vnica descẽdisset sermonis species propagata.

Vltimam nostræ prolixæ querelæ, (sed pro materia quam habemus brevissimę,) clausulam subiungemus. In nobis enim commutatur naturalis vsus in eum vsum qui est contra naturam, dum passim Pictoribus subdimur literarum ignaris, & Aurifabris (proh dolor) commendamur, nos qui sumus lumẽ fidelium animarum, vt fiamus ac si non essemus sapientię sacra vasa, repositoria bractearum, devolvimur indebite in Laicorum dominium (quod est nobis amarius omni morte) quo-

niam hii vendiderunt populum nostrum sine pretio; & inimici nostri iudices nostri fiunt.

Liquet omnibus ex prædictis quam infinita possemus in clericos invectiva coniicere, si non honestati propriæ parceremus. Nam miles emeritus clypeũ veneratur & arma; gratusq; Corydon aratro tabescente bigæ, trahæ, tribulæ & ligoni, & omnis artifex manualis hyperdouliam propriam suis exhibet instrumentis, solus ingratus Clericus parvipendit & negligit per quæ sui honoris auspicia semper sumit.

QVERIMONIA LIBRORVM
contra religiosos possessionatos.

CAP. 5.

Religionum veneranda devotio in librorum cultu solet esse sollicita, & in eorum eloquiis sicut in omnibus divitiis delectari. Scribebant namq; nonnulli manibus propriis, inter horas canonicas, intervallis captatis & tempora pro quiete corporis commodata fabricandis codicibus concesserunt, de quorum laboribus hodie in plerisq; splendent Monasteriis illa sacra Gazophylacia Cherubicis libris plena, ad dandam scientiam Salutis studentibus, atque lumen delectabile semitis Laicorum. O labor manualis felicior omni cura Georgica, O devota sollicitudo, vbi nec meretur *Martha* corripi, nec *Maria*, O domus iucunda in qua *Rachel* formosæ *Lia* fœcunda non invidet; sed Contemplatio cum Activa gaudia miscet. Felix providentia pro futuro, infinitis posteris valitura, cui nulla virgultorum plantatio, nulla seminum satio comparatur, nulla Bucolica curiositas quorumlibet armentorum, nulla castrorum constructio muniitorum.

Quamobrem immortalis debet esse Patrum illorum memoria, quos solius sapientiæ delectabat thesaurus; qui contra futuras caligines, luminosas lucernas artificiosissime providerunt, & contra famem audiendi verbum Dei panes non subcine-

cinericeos neq; hordeaceos, neq; mucidos, sed panes azymos de purissima simila Sacrae Sophiae confectos, acutissime paraverunt quibus esurientes animae feliciter cibarentur: hii fuerunt probissimi pugiles Christianae militiae, quoniam nostram infirmitatem armis fortissimis munierunt. Hii fuerunt suis temporibus Vulpium venatores cautissimi, qui jam nobis sua retia reliquerunt vt parvulas caperemus vulpeculas, quae non cessant florentes vineas demoliri, vere patres egregii, benedictione perpetua recolendi.

Felices merito fuissetis si vobis similem sobolem genuisse, si prolem non degenerem nec aequivocam reliquisse, ad sequentis temporis subsidium licuisset. Sed (quod dolentes referimus) iam *Thersites* ignavus arma contrectat *Achillis*, & dextrariorum phalerae praeelectae, pigritantibus asinis substernuntur. Aquilarum nidis excutientes Noctuae dominantur, & in Accipitris pertica residet vecors Milvus; *Liber Bacchus* respicitur & in ventrem traiicitur nocte dieque; *Liber codex* despicitur & à manu reiicitur longe lateq; Tanquam si cuiusdam aequivocationis multiplicitate fallatur simplex Monachica* proles moderna, dum *Liber Pater* praeponitur *Libro Patrum*. Calicibus epotandis non codicibus emendandis indulget hodie studium Monachorum; quibus lascivam Musicam *Timothei*, pudicis moribus aemulam, non veretur adiungere, sicque cantus ludentis, non planctus lugentis officium efficitur Monachale. Greges & vellera, fruges & horrea, porri & olera, potus & pocula, lectiones sunt hodie & studia Monachorum (exceptis quibusdam paucis electis) in quibus Patrum praecedentium non imago sed vestigium remanet aliquale.

* *plebs.*

Rursus nulla nobis materia ministratur omnino, quam vt de nostro cultu vel studio commendentur hodie *Canonici Regulares*, qui licet à geminata regula nomen portent eximium *Augustini*: tamen regulae notabilem neglexere versiculum, quo sub istis verbis suis clericis commendamur: Codices certa hora singulis diebus petantur, extra horam qui petierit non accipiat.

Hunc devotū studii Canonē vix observat aliquis post ecclesiastica Cantica repetita; sed sapere quæ sunt Seculi, & aratrum relictū intueri, sūma prudētia reputatur: tollunt pharetrā & arcū, apprehendunt arma & scutū, eleemosynarū tributū canibus tribuūt, non egenis, inserviunt aleis & taxillis, & his quæ nos secularibus inhibere solemus; ut non miremur si nos non dignentur respicere, quos sic cernerent suis moribus contraire. Patres ergo Reverendi, Patrum vestrorum dignemini reminisci, & librorum propensius indulgete studio, sine quibus quælibet vacillabit religio; sine quibus ut testa, virtus devotionis arescet; sine quibus nullum lumen poteritis mundo præbere.

QUERIMONIA LIBRORUM contra Religiosos mendicantes.

CAP. 6.

PAuperes spiritu, sed in fide ditissimi, mundi peripsema & sal terræ, seculi contemptores, & hominum piscatores, quam beati estis, si penuriam patientes pro Christo, animas vestras scitis in patientia possidere? Non enim vos ulteix iniquitatis inopia, nec parentum adversa fortuna, nec ulla violenta sic oppressit inedia; sed devota voluntas & electio Christi-formis, qua vitam illam optimam æstimastis, quam Deus Omnipotens factus homo, tam verbo quam exemplo optimā prædicavit. Sane vos estis semper patientis Ecclesiæ novus fœtus, pro Patribus & Prophetis noviter substituti divinitus; ut in omnem terram exeat sonus vester, & nostris salutaribus instituti doctrinis coram Gentibus & Regibus promulgetis inexpugnabilem fidem Christi. Porro fidem Patrum potissime libris esse inclusam, secundum Capitulū supra satis asseruit; quo constat luce clarius, quod librorum debetis esse zelotypi præ cæteris Christianis.

Seminare iubemini super omnes aquas, quoniam non est personarum acceptor Altissimus, nec vult mortem peccatorū Piissimus, qui occidi voluit pro eisdem: sed contritis corde mederi desiderat, atque lapsos erigi, & perversos corrigi spiritu

ritu lenitatis. Ad quem effectum, saluberrimum, alma mater Ecclesia vos plantavit gratuito, plantatosque rigavit favoribus, & rigatos privilegiis suffulcivit, ut cum Pastoribus & Curatis, coadiutores essetis ad procurandum salutem animarum. Vnde & Prædicatorum ordinem, propter Sacræ Scripturæ studium, & proximorum salutem principaliter institutũ, Constitutiones pronunciant eorundem: ut non solum ex regula reuerendi Præsulis *Augustini*, qui codices singulis diebus iubet esse petendos, verumtamen cum earundem Constitutionum prologum legerint, ex ipsius libri capite ad amorem librorum se noverint obligatos. Sed (proh dolor) tam hos, quã alios istorum sectantes effigiem, a paterna cultura librorum & studio subtrahit triplex cura superflua, ventris viz. vestium, & domorũ. Sic sunt enim (neglecta Salvatoris providentia, quẽ Psalmista circa pauperem & mendicum promittit esse solicitum,) circa labentis corporis indigentias occupati, ut fiãt epulæ splendidæ, vestesque contra regulam delicatæ, necnon & ædificiorum fabricæ, ut castrorum propugnacula, tali proceritate, quæ paupertati non convenit exaltatæ.

Propter hæc tria nos libri qui semper eos provexeximus ad profectum, & inter potentes & nobiles sedes honoris concessimus, elongati a cordis affectibus quasi inter supervacua reputamur (excepto quod quibusdam quaternis parvi valoris insistunt) de quibus Hiberas venias, & apocrypha deliramenta producunt, non ad refocillationem animarum edulium, sed ad pruritum potius aurium auditorum: Sacra scriptura non exponitur; sed omnino deponitur quasi trita per vicos, & omnibus divulgata supponitur; cuius tamen fimbrias vix paucissimi tetigerunt, cuius etiam tanta est literarum profunditas, ut ab humano intellectu (quantumcunque invigilet) summo otio & maximo studio nequeat comprehendi sicut Sanctus asserit Augustinus.

De hac mille Moralis disciplinæ sententias enucleare poterit qui indulget assidue, si tum ostium aperire dignetur ille qui condidit Spiritus pietatis, quæ & recentissima novitate pollebunt, & sapidissima suavitate auditorum intelligentias refovebunt. Quamobrem paupertatis Evangelicę professores

primarii, post vtcunque salutatas scientias seculares, toto mentis ingenio recollecto, huius se Scripturæ laboribus devoverunt nocte dieque, in lege Domini meditantes; quicquid vero poterant a famescente ventre furari, vel corpori semitecto surripere, illud lucrum præcipuum arbitrantes, vel emendis vel edendis codicibus ascripserunt; quorum contemporanei Seculares tam officium intuentes quam studium, libris eis quos in diversis mundi partibus sumptuose collegerant, ad totius edificationem Ecclesiæ contulerunt.

** Antropaspatos.*

Sane diebus istis, cum sitis tota diligentia circa quęstus intenti, præsumptione probabili credi potest, si per * ἀνθρωποπάθειαν sermo fiat Dei, circa vos minorem solicitudinem gerere quos de sua promissione perpendit diffidere, in humanis providentiis spem habentes: Corvum non consideratis, nec Lilia, quos pascit & vestit Altissimus: *Danielē* & *Abacuc* cocti pulmenti discophorū nō pensatis; nec *Heliā* recolitis, nūc in torrēte p̄ corvos, nūc in deserto per Angelū, nūc in Sarepta per viduā largitate divina (qui dat escā omni carni tēpore opportuno) a famis inedia liberatū. Climate miserabili (vt timetur) descenditis dum divinæ pietatis diffidentia, prudentiæ propriæ producit * invisum. Invisus vero prudentiæ propriæ sollicitudinem generat terrenorum, sollicitudo quoque nimia terrenorum, librorum adimit tam amorem quam studium & sic cedit paupertas homini per abusum hodie verbi Dei dispendium, quod solum propter ipsius adminiculum elegistis.

** Locus satis obscurus, legendum arbitror innisū.*

Vncinis pomorum (vt populus fabulatur) puerulos ad Religionem attrahitis, quos Professos doctrinis non instruitis, vi & metu (sicut exigit ætas illa) sed mendicaturis discursibus sustinetis intendere, atque tempus in quo possunt addiscere, in captandis favoribus amicorum consumere sinitis, in offensam parentum, parvorum periculum, & ordinis detrimentū; sicque nimirum contingit quod qui parvuli discere minime cogebantur inviti, grandiores effecti docere præsumunt, indigni penitus & indocti; & parvus error in principio, maximus fit in fine.

Succrescit namque in grege vestro promiscue Laicorum quædam

quædam multitudo plurimum onerosa, qui tamen se ad prædicationis officium tanto improbius ingerunt, quanto minus ea quæ loquuntur intelligunt, in contemptum sermonis divini, & in pernitiem animarum. Sane contra legem in boue aratis & asino, cum indoctis & doctis culturã agri Dominici committitis. Pari passu scriptum est, boues arabant & asinæ pascebantur iuxta eos; quoniã discretorũ interest prædicare, simplicium vero per auditũ sacri eloquii, sub silentio se cibare. Quot lapides mittitis in acervum *Mercurij* hiis diebus? quot Eunuchis Sapientiæ nuptias procuratis? quot cæcos super muros Ecclesiæ circuire præcipitis? O piscatores inertes, solis retibus alienis vtentes, qui rupta vix imperite resuitis, nova vero nullatenus connodatis; aliorum labores intratis, aliorum studia, recitatis, aliorum sapientiam superficialiter repetitam, theatrali strepitu labiatis. Quemadmodum Psittacus Idiota, auditas voces effigiat; sic tales recitatores fiunt omnino, sed nullius auctores. Asinam *Balaam* imitantes, quę licet esset intrinsecus insensata; lingua tamen diserta facta est tam diu, quam Prophetæ magistra.

Respicite pauperes Christi, & nos libros inspicite studiose, sine quibus in præparationem Evangelii Pacis numquam poteritis debitè calceari. *Paulus* Apostolus prędicator veritatis, & Doctor eximius Gentiũ, ista sibi per *Timotheũ* ꝓ omni supellecteli tria iussit afferi; *penulã, libros, & membranas*, secundo ad *Timotheũ* vlt. Viris Ecclesiasticis formã præbens, vt habitum deferant ordinatum, libros habeant ad studendi subsidium, & membranas (quas Apostolus maxime ponderat) ad scribendum; *maxime* (inquit) *membranas*. Revera mancus est ille Clericus, & ad multorum iacturam turpiter mutilatus, qui artis scribendi totaliter est ignarus, aerem vocibus verberat, & pręsentes tantũ ædificat, absentibus & posteris nil parat. Atramentariũ scriptoris gestabat in renibus vir, qui frõtes gemẽtiũ *Thau* signabat *Ezec. 9.* insinuans figurate, quod si quis scribẽdi peritia careat, prædicandi provinciam, officiũ non præsumat. Tãdẽ in pręsentis calce Capituli, supplicãt vobis libri, iuvenes vestros, aptos ingenio studiis applicate, necessaria ministrãtes; quos non solummodo bonitatẽ, verũ & disciplinã, & scientiã

doceatis, verberibus terreatis, attrahatis blanditiis, molliatis munusculis, & pœnosis rigoribus vrgeatis, vt *Socratici* moribus & doctrinis *Peripatetici* simul fiant. Heri quasi hora III vos discretus Paterfamilias introduxit in vineam, ante sero penitus pigeat otiari. Vtinam cum prudenti villico mendicandi tam improbe verecundiam haberetis, tunc proculdubio libris & studio propensius vacaretis.

QVERIMONIA LIBRORVM contra bella.

CAP. 7.

PAcis auctor & amator Altissime, dissipa Gentes bella volentes, quia super omnes pestilentias libris nocent. Bella namque carentia rationis iudicio, furiosos efficiunt impetus in adversa, & dum rationis moderamine non vtuntur, sine differentia discretionis progressa, vasa destruunt Rationis. Tunc prudens *Apollo Pythonis* subiicitur, & tunc *Phronesis* pia mater in *Phrenesis* redigitur potestatem; tunc pennatus *Pegasus* stabulo *Corydonis* includitur, & facundus *Mercurius* suffocatur; tunc *Pallas* prudens erroris mucrone conciditur, & iucundæ *Pierides* truculenta furoris tyrannide supprimuntur. O crudele spectaculum vbi Phębum philosophorum Archisophon *Aristotelem*, cui orbis dominium Deus ipse commisit scelerosis manibus vinculatum, ferramentis infamibus compeditum, lanistarum humeris à sacratis ædibus asportari, & qui in mundi magistratu, magisterium, atque super Imperatorem imperium meruit obtinere, iniustissimo belli iure videres subiici vili scurræ. O potestas iniquissima tenebrarum quæ *Platonis* non veretur pessundare deitatem approbatam, qui solus conspectui Creatoris, priusquam bellantis Chaos placaret litigium, & antiquā hylen entelechia induisset, species Ideales obiicere dignus fuit: nec mundum Archetypum demonstraret auctori, quo de superno exemplo mundus sensibilis duceretur. O lachrymosus intuitus quo moralis *Socrates* cuius actus virtus, & sermo doctrina, qui de naturæ principiis

piis politię produxit iustitiam, vitiosi vespilionis addictus cernitur servituti. *Pythagoram* plangimus harmoniæ parentem, bellorum incentricibus furiis flagellatũ atrociter, vice cantus gemitus edere columbinos. Miseremur *Zenonis* principis Stoicorum, qui ne consilium perderet linguam morsu secuit, & expuit intrepide in tyrannum. Heu! nam rursus *Anaxarchus* tritus in mortario pistillatur; certe non sufficimus singulos libros luctu lamentari condigno, qui in diversis mundi partibus bellorum discrimine perierunt. Horribilem tamē stragē, quæ per auxiliarios milites secundo bello Alexandrino contigit in Aegypto, stilo flebili memoramus: vbi 70000. millia voluminũ ignibus conflagrarunt, quæ sub Regibus *Ptolomais*, per multa curricula temporum sunt collecta (sicut recitat Agellius noctium Atticarum *li.6.ca.*17.) Quanta proles Atlantica tunc occubuisse putabatur? orbium motus omnes, coniunctiones Planetarum, Galaxiæ natura, & generationes prognosticæ Cometarum, ac quæcunq; in Cœlo fiunt, vel æthere comprehenduntur.

Quis tam infaustum Holocaustum, vbi loco cruoris incaustum offertur, non exhorreat? vbi, prunæ candentes, Pergameni crepitantis sanguine, veruabantur? vbi tot innocentium millia, in quorum ore non est inventum mendacium, flamma vorax consumpsit? vbi tot scrinia veritatis æternę, ignis parcere nesciens in fœtentem cinerem commutavit? Minoris facinoris æstimatur, tam *Iepthæ* quam *Agamemnonis* victima, si pia filia, virgo, patris gladio iugulatur. Quot labores celebris *Herculis* tunc periisse putabimus, qui ob Astronomiæ peritiam, collo irreflexo cœlum describitur sustulisse? cum iam secundo flammis *Herculis* sit iniectus. Arcana cœlorum, quæ *Ionathas* non ab homine, neq; per hominem didicit; sed divinitus inspiratus accepit, quem *Zoroastres* germanus eiusdem, immundorum servitor spirituum *Brachmannis* disseruit; quæ etiam S. *Enoch* Paradisi præfectus, (priusquam transferretur de seculo) prophetavit; Imo quæ primus *Adam* filios docuit, sicut raptus in Ecstasi, in libro æternitatis præviderat, flammis illis nefandis probabiliter æstimātur destructa.

Aegyptiorum religio, quam liber *Logostilios* sic cõmendat

egregie, politia veterum *Athenarum* quæ nouem millibus annorum *Athenas Græcia* præcesserunt, carmina *Chaldæorum*, considerationes *Arabum* & *Indorum*, cæremoniæ *Iudæorum*, Architectura *Babyloniorū*, *Noa* Georgica,* *Moysis* prestigia, *Iosua* Planimetria, *Sampsonis* ænigmata, *Salomonis* problemata, à cedro Libani vsq; ad hyssopum planissime disputata, *Aesculapij* antidota, *Cadmi* Grammatica, *Parnassi* poemata, *Apollinis* oracula, *Argonautica Iasonis*, Stratagemata *Palamedis*, & alia infinita Scientiarum secreta, huius incendii tempestate creduntur sublata.

* *Hic Episcopus non tenetur, nisi sano modo intelligantur verba eius.*

Numquid *Aristotelem* de circuli quadratura syllogismus Apodicticus latuisset, si libros veterum methodos Naturæ totius habentium, permisissent nefanda prælia superesse? Nec enim de mundi æternitate problema neutrum fecisset, nec de intellectuum humanorum pluralitate eorumque perpetuitate (vt verisimiliter creditur) dubitasset vllatenus, si perfectæ scientiæ veterum, invisorum bellorum pressuris obnoxiæ non fuissent. Per bella namque ad patrias peregrinas distrahimur, obtruncamur, vulneramur, & enormiter mutilamur, sub terra suffodimur, in mari submergimur, flammis exurimur, & in omni necis genere trucidamur.

Quantum sanguinis nostri fudit *Scipio* bellicosus, cum euersioni Carthaginis, Romani Imperii impugnatricis & æmulę, anxius incumbebat? Quot millia millium, prælium decennale Troianum, ab hac luce transmisit? quot per *Antonium* (*Tullio* iam occiso) externarum prouinciarum latebras adierunt? quot de nobis per *Theodoricum* exulante *Boetio* in diuersa mundi climata (sicut oues Pastore percusso) sunt dispersi? quot *Seneca* succumbente *Neronis* malitiæ, cum & volens & nolens, portas mortis adiret? ab eo divisi retrocessimus lachrymantes, & in quibus partibus hospitari possemus penitus ignorantes.

Felix fuit illa librorum translatio, quam in Persas de Athenis *Xerxes* fecisse describitur; quos rursus de Persis in Athenas *Seleuchus* reduxit. O postliminium salutare & gratiosum? O mira lętitia, quā tunc cerneres in Athenis, cū proli suæ genitrix obviaret tripudians, matricēq; thalamū senescenti iā soboli

boli denuo demonstrasset, resignatis hospitiis vetustis ac inquilinis? Mox tabulata cedrina, cum lignis & trabibus levigatis, aptissime complanantur auro & ebore, Epigrammata designantur camerulis singulis, quibus ipsa volumina reverenter illata suavissime collocantur, sic vt nullum alterius ingressum impediat, vel propinquitate nimia fratrem lędat. Cæterum infinita sunt dispendia, quę per seditiones bellorum, librorum generi sunt illata, (& quoniam infinita nullatenus pertransire contingit) hic finaliter statuemus querimoniæ nostræ Gades, & ad preces in quibus incepimus regiramus habenas, rogantes suppliciter, vt Rector Olympi ac totius mundi dispensator Altissimus, pacem firmet, & bella removeat, ac tempora faciat sua protectione tranquilla.

DE MVLTIPLICI OPPORTVNITATE quam habuimus librorum copiam conquirendi.

CAP. 8.

CVm omni negotio tempus sit, & opportunitas, (vt testatur Sapiens Ecclesiastis 3.) iam progredimur enarrare multiplices opportunitates, quibus in adquisitione librorum, nostris propositis, divinitate propitia iuvabamur. Quāvis enim ab adolescentia nostra semper socialē cōmunionē cum viris literatis & librorum dilectoribus delectaremur habere, succedentibus tamen prosperis, Regiæ Maiestatis consecuti notitiā, & in ipsius acceptati familiam, facultatem accepimus ampliorem vbilibet visitandi pro libito, & venandi saltus quosdā delicatissimos, tum privatas, tū communes, cum Regulariū, tū Secularium Librarias. Sane dum invictissimi Regis Anglię Edwardi tertij post Conquestum (cuius tempora serenare dignetur Altissimus diutine & tranquille) primo quidē suā concernentibus Curiā, deinde vero Remp. Regni sui Cācellarii viz, ac Thesaurii fūgeremur officiis, patescebat nobis aditus facilis, regalis favoris intuitu, ad librorū latebras libere perscrutādas. Amoris quippe nostri fama volatilis iam vbiq; percrebruit, tantumq; librorum, & maxime veterum ferebamur cupiditate languescere; posse vero quemlibet, nostrum per quaternos

facilius, quam per pecuniam adipisci favorem.

Quamobrem cum prædicti Principis recolendæ memoriæ bonitate suffulti, possemus obesse & prodesse, officere & proficere vehementer tam maioribus quam pusillis; affluxerunt, loco xeniorum & munerum, locoque donorum & iocalium, temulenti quaterni, ac decrepiti codices, nostris tamen tam affectibus, quam aspectibus pretiosi. Tunc nobilissimorum monasteriorum aperiebantur armaria, reserabantur scrinia, & cistulæ solvebantur, & per longa secula in sepulchris soporata volumina, expergiscunt attonita, quæque in locis tenebrosis latuerant, novæ lucis radiis perfunduntur.

Delicatissimi quondam libri, corrupti & abhominabiles iam effecti, murium fœtibus cooperti, & vermium morsibus terebrati, iacebant exanimes, & qui olim purpura vestiebantur & bysso, nunc in cinere & cilicio recubantes, oblivioni traditi videbantur, domicilia Tinearum. Inter hæc nihilominus, captatis temporibus, magis voluptuose consedimus, quam fecisset Medicus delicatus inter aromatum apothecas, vbi amoris nostri obiectum reperimus & fomentum, sic sacra vasa scientiæ, ad nostrę dispensationis provenerunt arbitrium: quædam data, quædam vendita, ac nonnulla pro tempore commodata. Nimirum cum nos plerique de huiusmodi donariis cernerent contentatos, ea sponte nostris vsibus studuerunt tribuere, quibus ipsi libentius caruerunt: quorum tamen negotia sic expedire curavimus gratiose, vt & eisdem emolumentum accresceret, nullum tamen iustitia detrimentum sentiret.

Porro, si scyphos aureos & argenteos, si equos egregios si nummorum summas non modicas amassemus tunc temporis, dives nobis ærarium instaurasse possemus: sed revera libros non libras maluimus, codicesque plus quam florenos, ac pansletos exiguos incrassatis prætulimus palfridis. Ad hæc, eiusdem Illustrissimi sempiternæ memorię legationibus crebris functi, & ob multiplicia Regni negotia, nunc ad sedem Romanam, nunc ad Curiam Franciæ, nunc ad diversa mundi dominia, tædiosis Ambassiatibus, ac

periculo-

periculosis temporibus mittebantur: circumferentes tum vbique illam, quam aquæ plurimæ nequiverunt extinguere charitatem librorum. Hæc omnia peregrinarum nationum absinthia, quasi quædam pigmentaria potio dulcoravit, hæc post perplexas intricationes, & scrupulosos causarum anfractus, ac vix egressibiles Reipub. labyrinthos ad respirandum parũper temperiem auræ levis aperuit.

O beate Deus Deorum in Syon, quantus impetus fluminis voluptatis lætificavit cor nostrum, quoties Paradisum mũdi Parisios visitare vacavimus ibi moraturi? Vbi nobis semper dies pauci, præ amoris magnitudine, videbantur. Ibi Bibliothecę iucundæ super sellas aromatum redolentes, ibi virens viridarium vniversorum voluminum, ibi prata *Academica*, trementia terræ motu *Atheniarum*: diverticula *Peripateticorum* itinera, *Parnassi* promontoria & porticus *Stoicorum*: ibi cernitur tam artis quam scientiæ mensurator *Aristoteles*, cuius est totum quod est optimum in doctrinis, in regione duntaxat transmutabili sublunari.

Ibi *Ptolemæus* Epicyclos & Eccentricos, Auges, atque *Genzabair* Planetarum, figuris & numeris emetitur; Ibi *Paulus* arcana revelat; ibi Dionysius convicinus Hierarchias coordinat & distinguit; ibi quoque quod *Cadmus* Grammaticæ recollegit, *Phœniceo*, totum virgo *Carmentis* charactere representat Latino. Ibi revera thesauris apertis, & Sacculorum corrigiis resolutis, pecuniam læto corde dispersimus, atque impretiabiles luto redimimus & arena. Nequaquam malum est, insonuit omnis emptor; sed ecce quam bonum & quam iucundum, arma clericalis militiæ congregare in vnum, vt suppetat nobis vnde hæreticorum bella conteramus, si insurgant.

Amplius, opportunitatem maximam nos captasse cognoscimus per hoc, quod ab ætate tenera, Magistrorum & Scolariũ, ac diversarum Artium (& Professorum quos ingenii perspicacitas, ac doctrinæ celebritas clariores effecerat, relegato quomodolibet partiali favore) exquisitissima solicitudine, nostra semper coniunximus commercia, quorum consolationis colloquiis confortati, nunc argumentorum ostensivis investigationibus, nunc Philosophicorum processuum, ac Catholicorum

tholicorum

tholicorum Doctorum tractatuum recitationibus, sive moralitatum excitativis Collationibus, velut alternatis & multiplicatis ingenii ferculis, dulcius fovebamur. Tales in nostro tyrocinio commilitones elegimus, tales in thalamo collaterales habuimus, tales in itinere comites, tales in hospitio commensales, & tales penitus in omni fortuna Sodales. Verum quia nulla felicitas diu durare permittitur, privabamur nonnunquam luminum aliquorum præsentia corporali; cum eisdem promotiones Ecclesiasticę, & dignitates debitæ (prospiciente de coelo iustitia) provenerunt; quo fiebat, vt incumbentes (sicut oportuit) curæ propriæ, se à nostris cogerentur obsequiis absentare.

Rursus compendiosissimam semitam subiungemus, per quam ad manus nostras, librorum pervenit tam veterũ, quam novorum, plurima multitudo. Religiosorum siquidem mendicantium paupertatem susceptam pro Christo, nunquam indignantes horruimus: verum ipsos vbiq; terrarum, in nostræ compassionis vlnas admisimus mansuetas, affabilitate familiarissima, in personæ nostræ devotionem alleximus, allectosq; beneficiorum liberalitate munifica fovimus propter Deum; quorum sic eramus omnium benefactor communis, vt nihilominus videremur quadam paternitatis proprietate singulos adoptasse, istis in statu quolibet facti sumus refugium, istis nunquam clausimus gratiæ nostræ sinum.

Quamobrem istos votorum peculiarissimos zelatores habere meruimus, & tam opere quam opera promotores, qui circuentes mare & aridam, ac orbis ambitum perlustrantes; Vniversitates, diversarumq; provinciarum generalia studia perscrutantes, nostris desideriis militare studebant, certissima spe mercedis. Quis inter tot argutissimos venatores lepusculus delitesceret? quis pisciculus istorum nunc hamos, nunc retia, nunc sagenas evaderet? A corpore S. Legis Dominicæ, vsq; ad quaternum sophismatum hesternorum, nihil istos præterire potuit scrutatores, si in fonte fidei Christianæ, Curia Sacrosancta Romana sermo devotus insonuit; vel si pro novis causis quæstio ventilabatur extranea.

Si *Parisiensis soliditas*, quæ plus Antiquitati discendæ, quam veritati

veritati subtiliter producendæ iam studet; Si *Augustiniana perspicacitas*, quæ antiquis perfusa luminaribus novos semper radios veritatis emittit, quicquid ad augmentum scientiæ, vel declarationem fidei promulgabat, hoc statim recentibus nostris infundebatur auditibus, nullo denigratũ seminiverbo nulloque nugace corruptum; sed de prælo purissimi torcularis, nostræ memoriæ dolium defæcandum transibat. Cum vero nos ad civitates & loca contingeret declinare, vbi præfati pauperes Conventus habebant, eorum Armaria, ac quæcunque librorum Repositoria visitare non piguit: immo ibi in altissima paupertate, altissimas divitias sapientiæ thesaurizatas invenimus, & non solum in eorum sarcinulis & sportellis, micas de mensa dominorum cadentes reperimus pro catellis; verum panes Propositionis, absque fermento, panemque Angelorum omne in se delectamentum habentem; imo horrea *Ioseph* plena frumentis, totamque Aegypti supellectilem, atque dona altissima, quæ Regina *Saba* detulit *Salomoni*.

Hii sunt formicæ quotidie congregantes in messem, & apes argumentosæ, fabricantes iugiter cellas mellis. Hii successores *Bezaleel*, ad excogitandum quicquid affabre fieri potest in argento, & auro, ac gemmis, quibus Templum Ecclesiæ decoretur. Hii prudentes Polymitarii, qui superhumerale & rationale Põtificis, sed & vestes varias efficiũt Sacerdotum. Hii cortinas, saga, pellesq; arietum rubricatas resarciunt, quibus Ecclesiæ militantis tabernaculum contegatur. Agricolæ seminantes, boues triturantes, tubæ buccinantes, Pleiades emicantes, & stellæ manentes in ordine suo, quæ *Sisaram* expugnare non cessant, & vt veritas honoretur (salvo præiudicio cuiuscunq;) licet hii nuper vndecima hora vineam sint ingressi dominicam (sicut amantissimi nobis libri capitulo sexto anxius allegabant) plus tamen in hac hora brevissima sacrorum librorum adiecerunt paginæ, quam omnes residui vinitores: *Pauli* sectantes vestigia, qui vocatione novissimus, prædicatione primus, multo latius aliis evangelium *Christi* sparsit. De istis ad statum Pontificalem assumptis, nõnullos habuimus de duobus ordinibus *prædicatoris*

 viz.

viz. & *Minorum* nostris assistentes lateribus, nostræq; familiæ commensales; viros vtiq; tam moribus insignitos, quam literis, qui diversorum voluminum correctionibus, expositionibus, tabulationibus, ac compilationibus, indefessis studiis incumbebant.

Sane quamvis omnium Religiosorum communicatione multiplici, plurimorum operum copiam tam novorum quam veterum assecuti fuerimus; prædicatores tamen extollimus merito speciali præconio in hac parte, quod eos præ cunctis Religiosis, suorum sine invidia gratissimæ communicationis invenimus, ac divina quadam liberalitate perfusos sapientiæ luminosæ probavimus; non avaros, sed idoneos possessores. Præter has omnes opportunitates prætactas, Stationariorũ ac Librariorum notitiam, non solum infra natalis soli provinciam: sed per Regnum *Franciæ, Teutoniæ,* & *Italiæ* dispersorum, comparavimus faciliter, pecunia prævolante; nec eos vllatenus impedivit distantia, neque furor maris absterruit, nec eis pro expensa defecit, quin ad nos optatos libros transmitterent vel afferrent. Sciebant profecto quod spes eorum in sinu nostro deposita, defraudari nõ poterat, sed restabat apud nos copiosa redemptio cum vsuris.

Deniq; nec Rectores scholarum ruralium, puerorumque rudium Pædagogos nostra neglexit communio, singulorum captatrix amoris; sed potius cum vacaret, eorum hortulos & agellos ingressi, flores superficietenus redolentes collegimus, ac radices effodimus obsoletas, studiosis tamen accommodatas, & quæ possent digesta barbarie rancida, pectorales arterias eloquentiæ munere meditari. Inter huiusmodi pleraque comperimus renovari dignissima, quæ solerter elimata rubigine turpi, larua vetustatis deposita, merebantur venustis vultibus denuo reformari: quæ nos adhibita necessariorum sufficientia in futuræ resurrectionis exemplum, resuscitata quodãmodo, redivivæ reddidimus sospitati.

Cęterum apud nos, in nostris maneriis, multitudo non modica semper erat Antiquariorum, Scriptorum, Correctorum, Colligatorum, Illuminatorum, & generaliter omnium qui poterant librorum servitiis vtiliter insudare. Postremo omnes

vtriusq;

vtriusq; sexus, omnisq; status vel dignitatis conditio (cuius erat cum libris aliquale commercium) cordis nostri ianuas pulsu poterant aperire facillime, & in nostræ gratiæ gremio, commodosum reperire cubile. Sic omnes admisimus codices afferentes, vt nunquam præcedentium multitudo, fastidium posterorum efficeret, vel hesternum beneficium præcollatum, præiudicium pareret hodierno. Quapropter cum omnibus personis memoratis, quasi quibusdam Adamantibus attractiuis librorum iugiter vteremur, fiebat ad nos desideratus accessus vasorum scientiæ, & volatus multifarius voluminum optimorum, & hoc est quod præsenti Capitulo sumpsimus enarrare.

QVOD LICET OPERA VETERVM AMplius amaremus, non tamen damnauimus studia modernorum.

CAP. 9.

Licet nostris desideriis nouitas modernorum nunquam fuerit odiosa, qui vacantes studiis ac priorum Patrum semitis, quicquid vel vtiliter vel subtiliter adiicientes, grata semper affectione coluimus: antiquorum tamen examinatos libros vel labores, securiori auiditate cupimus perscrutari. Siue enim naturaliter viguerunt perspicacioris mentis ingenio, siue vtriusq; suffulti subsidio perfecerunt, hoc vnum comperimus euidenter, quod vix sufficiunt Successores priorum comperta discutere, atque ea per doctrinæ captare dispendium, quæ antiqui anfractuosis adinuentionibus effoderunt.

Sicut enim in corporis probitate præstantiores legimus præcessisse, quam moderna tempora exhibere noscantur, ita luculentioribus sensibus præfulsisse plerosq; veterum opinari, nullatenus est absurdum, cum vtrosq; opera quæ gesserunt inattingibiles posteris æque probent. Vnde *Phocas* in prologo Grammaticæ suæ scribit:

Omnia cum veterum sint explorata Libellis,
Multa loqui breuiter sit nouitatis opus.

Nempe si de fervore discendi, & diligentia studii fiat sermo, illi Philosophiç vitam totam integram devoverunt; nostri vero seculi contemporanei paucos annos fervidæ iuventutis æstuantis, vicissim incendiis vitiorũ segniter applicant, & cũ sedatis passionibus discernendç ambiguç veritatis acumen attigerint, mox externis implicati negotiis retrocedunt, & Philosophiæ Gymnasiis valedicunt; mustũ fumosum iuvenilis ingenii, philosophicç difficultati delibant, vinũq; maturius defæcatum Oeconomicç sollicitudini largiuntur. Amplius (sicut *Ovidius* de Vetula merito lamentatur.)

Omnes declinant ad ea qua Lucra ministrant,
Viq́; sciant, discunt pauci: plures vt abundent.
Sic te prostituunt (O virgo) scientia, sic te
Venalem faciunt castis amplexibus aptam.
Non te propter te quærentes, sed lucra per te:
Ditariq; volunt potius, quam Philosophari.

Et ita sicut Philosophia exilium patitur, Philopecunia regnat, quam constat esse violentissimum Toxicum disciplinæ.

Qualiter vero non alium terminum studio posuerunt antiqui, quam vitæ, declarat *Valerius* ad *Tiberium lib.* 8. *cap.* 7. per exempla multorum. *Carneades* (inquit) laboriosus ac diutinus Sapientiæ miles fuit; siquidem expletis 90. annis, idem illi vivendi ac philosophandi finis fuit. *Socrates* 94. annum agens, nobilissimum librum scripsit; *Sophocles* prope centesimum annum agens; *Simonides* 80 anno carmina scripsit: *Agellius* non affectavit diutius vivere, quam esset idoneus ad scribendum (teste seipso in *Prologo Noctium Atticarũ.*) Fervorem vero studii quem habebat *Euclides Socraticus*, recitare solebat *Taurus* Philosophus, vt iuvenes ad studium animaret, sicut refert (Agellius *lib.* 6. *c.* 10.) voluminis memorati. *Athenienses* namq; cũ *Megarenses* odirent, decreverunt, quod si quis de *Megarensibus Athenas* intraret, capite plecteretur: tũnc *Euclides* qui *Megarensis* erat, & ante illud decretũ *Socratẽ* audierat, muliebri ornamento contentus est; de nocte (vt *Socratem* audiret) ibat de *Megaris* ad *Athenas*, viginti millia passuum, & redibat. Imprudens & nimius fuit fervor *Archimedis*, Geome-

triciæ facultatis amator, nomen edissere noluit, nec a figura protracta caput erigere, quo vitæ mortalis fata poterat præsagasse. Sed indulgens studio, plusquam vitæ, studiosam figuram vitali sanguine cruentavit.

Quamplurima huius nostri propositi sunt exempla, nec ea quidem transcurrere brevitas affectata permittit; sed (quod dolentes referimus) iter prorsus diversum incedunt Clerici celebres his diebus. Ambitione siquidem acie tenerrima laborantes, ac præsumptionis pennas Icarias in expertis lacertis fragiliter coaptantes pileum magistralem immature præripiunt, fiuntq; parvuli facultatũ pluriũ professores immeriti, quas nequaquã pedetentim pertranseunt, sed ad instar capreaũ saltuatim ascendunt, cũq; parũ de grandi torrente gustaverint, arbitrantur se totũ funditus sorbuisse, vix faucibus humectatis; & quia in primis rudimentis tempore congruo non fundantur, super debile fundamentũ opus ædificant ruinosum, iamq; provectos pudet addiscere, quę tenellos decuerat didicisse, & sic profecto coguntur perpetuo luere, quod ad fasces indebitos præpropere salierint. Propter hęc & alia similia, tyrones scholastici soliditatem doctrinę quam veteres habuerunt, tã paucis lucubratiunculis non attingũt; quãtũcunq; fungantur honoribus, censeantur nominibus, authorizentur habitibus, locenturq; solenniter in Cathedris Seniorum.

Prisciani regulas & *Donati*, statim de cunis erepti & celeriter ablactati perlingũt, Categorias, & Perihermenias (in cuius scriptura summus *Aristoteles* calamum in corde tinxisse confingitur) infantuli balbutie resonant impuberes & imberbes, quarum facultatum itinera, dispendioso compendio damnosoq; diplomate transmeantes, in S. *Moysen* manus iniiciunt violẽtas, ac se tenebrosis aquis in nubibus aeris *feraliter aspergentes, ad Põtificatus infulã caput parant, nulla decoratũ canicie senectutis. Promovent plurimũ istã pestẽ, iuvãtq; ad istũ phantasticum clericatum tam perniciosis passibus attingendum, Papalis provisio, seductoriis precibus impetrata, nec non & preces (quæ repelli non possunt) Cardinalium, & potentium amicorum cupiditas, & parentum, qui ædificantes Sion in sanguinibus, prius suis nepotibus & alumnis

* *facialiter*]

Ecclesiasticas dignitates anticipant, quam naturæ successu vel doctrinæ temperie maturescant.

Isto (proh dolor) paroxysmo quem plangimus, *Parisiense* Palladium nostris mœstis temporibus, cernimus iam sublatum; vbi tepuit, imò fere friguit zelus Scholæ tam nobilis, eius olim radii lucem dabant vniversis angulis orbis terræ, quiescit ibidem iam calamus omnis scribæ, nec librorum generatio propagatur vlterius, nec est qui incipiat novus auctor haberi. Involvunt sententias sermonibus imperitis, & omnis Logicæ proprietate privantur; nisi quod Anglicanas subtilitates (quibus palam detrahunt) vigiliis furtivis addiscunt. *Minerva* mirabilis Nationes hominum circuire videtur, & à fine vsq; ad finem attingit fortiter, vt seipsam communicet vniversis. *Indos, Babylonios, Ægyptios* atq; *Græcos, Arabes* & *Latinos* eam pertransisse iam cernimus; iam *Athenas* deseruit, iam à *Roma* recessit, iam *Parisios* præterivit, iam ad *Britanniam* insularum insignissimam, quin potius μικρόκοσμον accessit, vt se Græcis & Barbaris debitricem ostendat. Quo miraculo perfecto coniicitur à plerisq;, quod sicut Galliæ iam Sophia tepescit, sic eiusdem militia penitus evirata languescit.

DE SVCCESSIVA LIBRORVM perfectione.

CAP. 10.

SApientiam veterum exquirentes assidue, iuxta Sapientis consilium Eccles. 39. Sapientiam inquit antiquorum omnium exquiret sapiens; non in illam opinionem dignum duximus declinandum, vt primos artium fundatores omnem ruditatem elimasse dicamus; scientes adinventionem cuiusq; fideli cantone ponderatam, pusillam efficere Scientiæ portionem. Sed per plurimorum investigationes sollicitas, quasi datis symbolis, singillatim Scientiarum ingentia corpora, ad immensas quas cernimus quantitates, successiuis augmentationibus succreverunt. Semper enim discipuli Magistrorum

strorum sententias iterata fornace liquantes, præneglectam scoriam excoxerunt, donec fieret aurum electum purgatum terræ, purgatum septuplum, & perfectè nullius erronei vel dubij admixtione fucatum.

Neque enim *Aristoteles* (quamvis ingenio Gigantis floreret,) in quo Naturæ complacuit experiri quantum immortalitati rationis posset committere, quemq; paulò minus ab Angelis minoravit Altissimus, illa mira volumina (quæ totus vix capit orbis) ex digitis suis suxit, quin imo *Hebræorum*, *Babyloniarum*, *Aegyptiorum*, *Chaldæorum*, *Persarum* etiam & *Medorum*; (quos omnes diserta Græcia in thesauros suos transtulerat) Sacros libros oculis Lynceis penetrando perviderat; quorum rectè dicta recipiens, aspera complanavit, superflua resecuit, diminuta supplevit, & errata delevit; ac non solum sincerè docentibus, sed & oberrantibus regratiandum censuit, quasi viam præbentibus, veritatem facilius inquirendi (sicut ipsemet 2. *Metaphys.* clare docet.)

Sic multi *Iurisperiti* condidere *Pandectam*, sic Medici multi *Tegni*, sic *Avicenna Canonem*, sic *Plinius* violam illam *Historiæ Naturalis*, sic *Ptolomæus* edidit *Almagestum*. Quemadmodum namq; in scriptoribus Annalium, considerare non est difficile, quod semper posterior præsupponit priorem, sine quo prælapsa tempora nullatenus enarrare valeret: sic est in Scientiarum auctoribus æstimandū. Nemo namq; solus quamque scientiam generavit; tamen inter vetustissimos & novellos, intermedios reperimus; antiquos quidem, si nostris Temporibus comparentur, novos vero si ad studiorum fundamina referantur, & istos doctissimos arbitramur.

Quid fecisset *Virgilius* Latinorum Poeta præcipuus, si *Theocritum*, *Lucretium*, & *Homerum* minime spoliasset! in eorum vitula nō arasset? quid nisi *Parthenium*, *Pindarumq;* (cujus eloquentiam nullo modo potuit imitari,) aliquatenus legisset? Quid *Salustius*, *Tullius*, *Boetius*, *Macrobius*, *Lactantius*, *Martinus*, imo tota cohors generaliter *Latinorum*, si *Atheniensium* studia vel *Græcorum* volumina non vidissent? Parum certè in scripturæ Gazophylacium, *Hieronymus* trium linguarum peritus, *Ambrosius*, *Augustinus* (qui tamen Græcas literas se fate-

tur odisse, imo *Gregorius* (qui prorsus eas se nescire describit) ad doctrinam Ecclesiæ contulissent; si nil eisdem doctior *Gratia* commodasset, cuius rivulis *Roma* rigata, sicut prius generavit Philosophos ad Græcorum effigiem, pari forma postea protulit Orthodoxæ fidei tractatores, sudores, sunt Græcorum symbola quæ cantamus, eorundem declarata consiliis, & multorum martyrio confirmata: cedit tamen ad gloriam Latinorum per accidens habitudo nativa, quoniam sicut fuerunt in studiis minus docti, sic in erroribus minus mali. *Arriana* nempe *malitia* fere totam eclipsarat Ecclesiam, *Nestoriana nequitia* quæ blasphema rabie debacchari præsumpsit in *Virginem*, tam nomen quam definitionem Θεοτόκε abstulisset Reginæ; non pugnando, sed disputando, nisi miles invictus *Cyrillus*, ad monomachiæ congressum paratus, eam (favente *Concilio Ephesino*) in spiritu vehementi penitus exsufflasset.

Innumerabiles nobis sunt, Græcarũ hæresium tam species, quam auctores. Nam sicut sacrosanctæ fidei primitivi cultores; ita & primi Zizaniorum satores, produntur Historiis fidedignis; sicq; posterius profecerũt in peius; quod dum inconsutilẽ tunicam scindere molirentur, claritatem doctrinæ prohibitam prodiderunt totaliter, ac novis tenebris excæcati decidunt in abyssum, nisi ille sua occulta dispenset potentia, cuius sapientiam numerus non metitur.

Hæc Hactenus, (nam hic nobis subducitur iudicandi facultas) vnum tamen elicimus ex prædictis, quod damnosa nimis est hodie studio Latinorum Græci sermonis inscientia, sine quo scriptorum veterum dogmata, siue Christianorum, siue Gentilium, nequeunt apprehendi. Idemq; de Arabico in plerisque tractatibus Astronomicis, & Hebraico pro textu Sacræ Bibliæ verisimiliter est censendum, quibus defectibus proinde *Clemens* 5. occurrit si tamen Prælati quæ faciliter statuunt faciliter observarent. Quamobrem Grammaticam tam Hebræam quam Græcam, nostris scholaribus providere curavimus, cum quibusdam adiunctis, quorum adminiculo studiosi lectores in dictarum Linguarum scriptura, imo & intellectu plurimum poterunt informari, licet proprietatem Idiomatis, solus auditus aurium animæ repræsentet.

QVA-

QVARE LIBROS LIBERALIVM ARtium prætulimus libris Iuris.

CAP. 11.

IVris Positivi lucrativa peritia, dispensandis terrenis accommoda, quanto huius seculi filiis famulatur vtilius, tanto minus ad capescenda S. Scripturæ mysteria, & arcana fidei Sacramenta, filiis Lucis confert: vtpote quæ disponit peculiariter ad amicitiam huius mundi, per quam homo (*Iacobo* testante) Dei constituitur inimicus. Hinc nimirum lites humanas, quas infirma producit tepiditas, intricatis Legibus (quæ ad vtrumlibet dici possunt,) extendit, crebrius quam extinguit; ad quas tamen sedandas, à Iurisconsultis & propriis Principibus noscitur emanasse. Sane cum contrariorum eadem sit disciplina, potentiaque rationalis valeat ad opposita similisque sensus humanus proclivior sit ad malum; huius facultatis exercitatoribus accidit, vt plerumque litibus intendendis indulgeant plusquam paci, & iura non ad Legislatoris intentum referant, sed ad suę machinationis effectum verba retorqueant violenter.

Quamobrem, licet mentem nostram Librorum amor hæres possideret à puero, quorum zelo languescere vice Voluptatis accepimus: minus tamen librorum Civilium appetitus nostris adhæsit affectibus, minusque huiusmodi voluminibus adquirendis concessimus, tam opera quam impensis. Sunt enim vtilia, sicut Scorpio & Theriaca (quemadmodum *lib.* de Pomo *Aristoteles* Sol doctrinæ, de Logica definivit.) Cernebamus etiam inter se leges & Scientias quandam Naturæ differentiam habere manifestam, dum omnis Scientia iucundatur & appetit, quod suorum principiorum præcordia introspectis visceribus pateant, & radices suæ pullulationis emineant, suæque scaturiginis emanatio luceat evidenter; sic enim ex cognato & consono lumine veritatis conclusionis ad principia, ipsum corpus Scientiæ lucidum fiet totũ, non habens aliquam partẽ tenebrarũ. At vero leges (cũ sint

ſint quædam pacta & humana ſtatuta ad civiliter conviven-dum) vel iuga Principum, ſuperiecta cervicibus ſubditorum, recuſant reduci ad ipſam Synteresim, æquitatis originem, eoque plus habere ſe timent de voluptatis imperio, quam de arbitrio rationis.

Quapropter cauſas legum diſcutiendas non eſſe, ſuadet in pluribus ſentētia ſapientum. Nempe conſuetudine ſola, leges multæ vigorem adquirunt, non neceſsitate ſyllogiſtica, ſicut Artes provenire 2. Polit. aſtruit *Ariſtoteles*, Phæbus ſcholę, vbi politiam redarguit *Hippodami*, quæ novarum legum inventoribus præmia pollicetur: quia leges veteres abrogare, & novas ſtatuere, eſt ipſarum quæ fiunt valetudinem infirmare, quæ in ſola conſuetudine ſtabilitatem accipiunt, hæc neceſſe eſt vt deſuetudine dimittantur.

Ex quibus liquido ſatis conſtat, quod ſicut leges, nec artes ſunt, nec ſcientiæ: ſic nec libri legum, ſcientiarum vel artium proprie dici poſſunt; nec eſt hæc facultas inter Scientias recenſenda, quam licet *Geologiam* appropriato vocabulo nominare; libri vero literarum liberalium, tam vtiles Scripturæ Divinę, quod ſine ipſorum ſubſidio fruſtra ad ipſius notitiam intellectus aſpiret.

QVARE LIBROS GRAMMATICALES *tanta diligentia curavimus renovare.*

CAP. 12.

CVm librorum lectionibus foueremur aſſidue, quos moris eſt quotidie legere vel audire, perpendimus evidenter quantum impediat intellectus officium, vel vnius vocabuli ſemiplena notitia, dum nullius enunciationis ſententia capitur, cuius pars quantalibet ignoratur. Quapropter exoticorum verborum interpretationes, mira ſubtilitate iuſſimus annotari, antiquorum Grammaticorum Orthographiam, Proſodiam, Etymologiam, ac Syntaxin inconcuſſa curioſitate conſideramus, terminos vetuſtate nimia caligantes deſcriptioni-

bus congruis lucidare curavimus, quatenus iter planum nostris studentibus pararemus. Hæc est sane summa totalis, quare tot Grammaticorum antiquata volumina, emendatis codicibus renovare studuimus, vt stratas regias sterneremus, quibus ad Artes quascunq; nostri futuri scholares incederent inoffense.

QVARE NON OMNINO neglexímus fabulas Poetarum.

CAP. 13.

Omnia genera machinarum, quibus contra Poetas solius nudæ veritatis amatores obiiciunt, duplici refelluntur vmbone; quia vel in obscœna ingratus cultus sermonis addiscitur, vel vbi ficta sed honesta tractatur sententia, Naturalis vel Historialis veritas indagatur, sub eloquio Typicæ fictionis. Quamvis nimirum omnes homines naturaliter scire desiderent, non tamen omnes æqualiter delectantur addiscere; quinimo studii labore gustato, & sensuum fatigatione percepta, plerique invicem abiiciunt inconsulte, priusquam testa soluta, nucleus attingatur. Innatus est enim hominum 24. annorum, amor propriæ libertatis in regimine, & aliquantæ voluptatis in opere, vnde nullus sine causa alieno se subdit imperio, vel opus quodcumque exercet cum tædio sua sponte; delectatio namq; perficit operationem, sicut pulchritudo inventutem (sicut *Aristoteles* verissime dogmatizat) 10. Ethicorum.

Idcirco prudentia veterum adinvenit remedium, quo lascivum humanum ingenium caperetur quodãmodo pio dolo, dum sub voluptatis Iconio, delicata munera delitescerent in occulto. Muneribus parvulos solemus allicere, vt illa gratis velint addiscere, quibus eos vel invitos intendimus applicare: non enim natura corrupta eo impetu quo prona se pellit ad vitia, transmigrat ad virtutes. Hæc in brevi versiculo nobis declarat *Horatius*, vbi Artem tradit Poeticam ita dicens:

Aut prodesse volunt, aut delectare Poetæ.

Hoc idem in alio versu eiusdem *lib.* patenter insinuat ita scribens.

Omne tulit punctum qui miscuit vtile dulci.

Quot *Euclidis* discipulos retroiecit eleofuga, quasi scopulus eminens & abruptus, qui nullo scalarum suffragio scandi posset. Durus est, (inquit) hic sermo, quis potest eum audire? Filius inconstantiæ, qui tandem in Asinum transformari volebat, Philosophiæ studium, nullatenus forsitan dimisisset, si eidem contecta voluptatis velamine familiariter occurrisset; sed mox *Cratonis* cathedra stupefactus, & quæstionibus infinitis, quasi quodã fulmine subito repercussus, nullum prorsus videbat refugium nisi fugam.

Hæc in excusationem adduximus Poetarum, iam studentes intentione debita in eisdem, ostendimus inculpandos. Ignorantia quidem solius vnius vocabuli, prægrandis sententiæ impedit intellectum (sicut proximo capitulo est assumptum.) Cum igitur dicta Sanctorum Poetarum, figmentis frequenter alludant; evenire necesse est, vt nescito poemate introducto, tota ipsius auctoris intentio penitus obstruatur. Et certe (sicut dicit *Cassiodorus lib.* suo de institutione divinarum literarum) non sunt parva censenda, sine quibus magna constare non possunt: restat igitur, vt ignoratis poesibus ignoretur *Hieronymus, Augustinus, Boetius, Lactantius, Sidonius* & plerique alii, quorum lætaniam prolixum capitulum non teneret.

Venerabilis vero *Beda*, huius dubitationis articulum distinctione declaravit dilucida (sicut recitat compilator egregius *Gratianus* plurium repetitorum auctorum) qui sicut fuit avarior in compilationibus materia; sic confusus reperitur in forma. Scribit tamen sic dist. 37. Turbat acumen. Seculares literas quidam legunt ad voluptatem, poetarum figmentis, & verborum ordinatu delectati: quidam vero ad eruditionem eas addiscunt, vt errores Gentium legendo detestentur, & vtilia quæ in eis inveniũtur ad vsũ sacræ eruditionis devoti cõvertant; tales laudabiliter seculares literas addiscũt. Hęc *Beda*.

Hac institutione salutifera moniti, sileant detrahentes studentibus in poetis ad tempus, nec ignorantes huiusmodi quęstiones

stiones desiderent, quia hoc est simile solatio miserorum. Statuat igitur quisq; pie intentionis affectum, & de qualicunque materia, (observatis virtutum circumstantiis) faciet studium Deo gratum, & si in poeta profecerit, (quemadmodum magnus * *Maro* se fatetur in *Ennio*) non amisit. * *Varro*.

QVINAM DEBERENT ESSE LIbrorum potissimi delectores.

CAP. 14.

RΕcolligenti prædicta palam est & perspicuum, qui debent esse librorum præcipui delectores. Qui namq; sapientia magis egent, ad sui status officium vtiliter exequendum, hii potissimum sacris vasis Sapientiæ, propensiorem (proculdubio) exhibere tenentur sollicitum grati cordis affectum. Est autem sapientis officium, bene ordinare & alios, & seipsum, secundum Phæbum Philosophorum *Aristotelem* I. *Metap.* qui nec fallit, nec fallitur in humanis.

Quapropter, Principes, & Prælati, Iudices, & Doctores, & quicunq; Reip. directores, sicut præ aliis, sapientia opus habent: ita præ aliis, vasis sapientiæ opus habent. Philosophiam nimirum respexit *Boetius*, in sinistra siquidem sceptrũ; in dextra libros gestantem; per quod vniversis evidenter ostenditur, nullum posse Remp. bene regere, sine libris. Tu inquit *Boetius* (loquens Philosophiæ) hanc sententiam *Platonis* ore sanxisti, beatas fore Resp. si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum Rectores studere sapientiæ contigisset. Rursus hoc nobis insinuat ipse gestus imaginis, quod quanto dextra sinistram præcellit; tanto Contemplativa dignior est Activa, simulq; sapientissime interesse monstratur nunc studio veritatis, nunc dispensationi temporalium indulgere vicissim.

Philippum legimus diis regratiatum devote, quod *Alexandrum* tempore *Aristotelis* concesserant esse natum; cuius instructionibus educatus, regni paterni moderamine dignus esset. Dum *Phaeton* ignarus regiminis; fit *currus auriga paternis*

nunc vicinitate nimia, nunc remota distantia, infeliciter administrat mortalibus æstum Phœbi, at ne omnes periclitarentur subiecti propinquo regimine, iustè meruit fulminari. Referunt tam Græcorum, quam Latinorum Historiæ, quod nobiles inter eos Principes non fuerunt, qui literarum peritia caruerunt. Sacra Lex Mosaica, præscribens Regi regulam per quam regat, librum Legis divinæ sibi præcipit habere descriptum *Deuter.* 17. secundum exemplar à Sacerdotibus exhibendum, in quo sibi legendum esset diebus omnibus vitæ suæ. Sane labilitatem humanæ memoriæ, & instabilitatem virtuosæ voluntatis in homine, satis noverat Deus ipse qui condidit, qui & finget quotidie corda hominum singillatim.

Quamobrem quasi omnium malorum Antidotum voluit esse Librum, cuius lectionem & vsum tanquam saluberrimũ Spiritus S. alimentum quotidianum, iugiter esse iussit; quo refocillatus intellectus, nec enervis nec dubius trepidaret vllatenus in agendis. Illud *Iohannes Sarisburiensis* eleganter pertractat in suo *Polycraticon lib.* 4. Cæterum omne genus hominum qui Tonsura, vel nomine Clericali præfulgent, contra quos *libri* 4. 5. & 6. capitulis querebantur, libris tenentur veneratione perpetua famulari.

QVOT COMMODA CONFERT amor librorum.

CAP. 15.

HVmanum transcendit ingenium (quodcunque fuerit de fonte Pægaseo potatum) instantis capituli titulum explicare perfecte. Si linguis Angelorum & hominum quis loquatur, si in *Mercurium* transformetur aut *Tullium*, si dulcescat *Titi Livij* eloquentia lactea, si *Demosthenis* suavitate peroret: aut *Moysis Balbutiem* allegabit; aut cum *Hieremia* se puerum nescientem fatebitur adhuc loqui; vel imitabitur resonantem in montibus altis *Echo*. Amorem namque librorum, amorem sapientiæ constat esse, sicut 2. *cap*. est compertum: hic

autem

autem amor *Philosophia* Græco vocabulo nuncupatur; cuius virtutem nulla creatura intelligentia comprehendit, quoniam vere creditur bonorum omnium mater esse *Sap.* 7. Aestus quippe carnalium vitiorum, quasi cælicus ros extinguit, dum motus intensus virtutum animalium, vires naturalium virtutũ remittit, otio penitus effugato, quo sublato, *Periere Cupidinis arcus*.

Hinc *Plato* in *Phadone*; In hoc inquit manifestus est Philosophus si absoluit animam à corporis communione differentius aliis hominibus. Ama, inquit *Hieronymus*, scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. Demonstravit hoc *Zenocrates* Dei-formis in constantia rationis, quem nobile scortum *Phryne* nomine, statuam definivit, non hominem; cum nullis eum illecebris valeret evirare (quemadmodum *Valerius lib.* 4. *cap.* 3. plene refert. Hoc ipsum noster *Origenes* ostendit, qui ne eum ab omnipotenti fœmina effœminari contingeret, vtriusque sexus medium, per abnegationem extremorum elegit; animosum quippe remedium, nec naturæ consentaneum, nec virtuti, cuius est hominem non insensibilem facere passionum: sed subortas à fomite, rationis enecare mucrone.

Rursus, mundanas pecunias parvipendunt ex animo, quotquot amor afficit librorum; dicente *Hieronymo* contra *Vigilantium epist.* 54. Non est eiusdem hominis aureos nummos, & Scripturas probare; vnde à quodam metrico sic dictum est:

Nulla libris erit apta manus ferrugine tincta,
Nec nummata queunt corda vacare libris.
Non est eiusdem nummos, librosq; probare,
Persequitur libros Grex (Epicure) tuus.
* *Nummicolæ cum Libricolis nequeunt simul esse,* * *nummipeta*
Ambos, crede mihi, non tenet vna domus.

Nullus ergo potest Libris & mammonæ deservire, vitiorũ deformitas in libris maxime reprobatur, vt inducatur omnimode vitia detestari, qui libros dilexerit perscrutari. Dæmon qui à scientia nomen habet, per librorum scientiam potissime triumphatur; cuius fraudes multipliciter flexuosæ, milleque perni-

pernitiosi Mæandri, per libros panduntur legentibus; ne se transfigurans in Angelum Lucis, dolis circumveniat innocentes.

Divina nobis per libros Reverentia revelatur, virtutes quibus colitur propalantur expreſſius, atque merces deſcribitur, quæque nec fallit, nec fallitur, veritas pollicetur. Imago ſimillima futuræ beatitudinis, eſt Sacrarum contemplatio literarũ; in quibus nunc Creator, nunc Creatura conſpicitur, ac de torrente perpetuæ iucunditatis hauritur. Fides fundatur potentia literarum, ſpes librorum ſolatio confirmatur, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. Charitas non inflatur, ſed ædificat per veram notitiam literarum: imo ſuper libros Sacros, conſtat luce clarius, Eccleſiam ſtabilitam.

Delectant libri proſperitate feliciter arridente, conſolantur individue nubila fortuna torrente, pactis humanis robur attribuunt, nec feruntur graues ſententiæ ſine libris. Artes & Scientiæ in libris conſiſtunt, quarum emolumenta nulla mens ſufficeret enarrare. Quanta pendenda eſt mira librorum potentia, dum per eos fines tam orbis, quam temporis terminum, & ea quæ non ſunt, ſicut ea quæ ſunt, quaſi in quodam æternitatis ſpeculo, contemplamur. Montes ſcandimus, Abyſſorum voragines perſcrutamur, ſpecies piſcium, quos communis aer nequaquam ſimiliter continet, intuemur.

Codicibus, fluviorum & fontium, & diverſarum terrarum proprietates diſtinguimus. Metallorum atque gemmarum genera, & mineræ cuiuſque materias de libris effodimus, herbarumque vires, arborum, & Planetarum addiſcimus, prolemq; totam pro libito cernimus *Neptuni, Cereris*, & *Plutonis*. Quia ſi nos cælicolas viſitare delectet, ſuppeditantes *Taurum, Caucaſum*, & *Olympum, Iunonis* regna tranſcendimus, ac ſeptena territoria Planetarum funiculis & circulis emetimur: Ipſum tandem firmamentum ſupremum, Signis, Gradibus, & Imaginibus, varietate maxima decoratum luſtramus: ibi polum Antarticum, (quem nec oculus vidit, nec auris audivit) inſpicimus, luminoſum iter Galaxiæ, & animalibus cæleſtibus picturatum Zodiacum, delectabili iucunditate miramur.

mur. Hinc per libros ad separatas transimus substantias, vt cognatas Intelligentias Intellectus salutet. Primamq; causam omnium ac motorem, immobilem; infinitę virtutis, oculo mētis cernat, & amore inhæreat, sine fine.

Ecce per libros adiuti Beatitudinis nostræ mercedem attingimus, dum adhuc existimus viatores. Quid plura? proculdubio, sicut *Seneca* docentē didicimus, otium sine Literis mors est, & vivi hominis sepultura: Ita revera à sensu contrario, literarum seu librorum negotium, concludimus hominis esse vitam.

Rursus, per libros, tam amicis quam hostibus intimamus, quæ nequaquam secure nunciis commendamus. Quoniam libro plerumq; ad Principum thalamos ingressus conceditur, quo repelleretur penitus vox Auctoris (sicut *Tertullianus* in primo *Apologetici* sui dicit) Carceribus & vinculis custoditi, ademptaque penitus corporis libertate, librorum legationibus vtimur ad amicos, eisque causas nostras expediendas cōmittimus, atque illuc transmittimus, quo nobis fieret causa mortis accessus. Per libros præteritorum reminiscimur, de futuris quodammodo prophetamus, præsentiaq; quæ labuntur & fluunt, scripturæ memoria stabilimus.

Felix studiositas, & studiosa felicitas præpotentis *Eunuchi*, de quo *Act*. 8. narratur, quoniam amor Propheticæ lectionis, succenderat tam ardenter, quod nec ratione itineris à legendo cessaret. Reginæ *Candacis* regiam populosam oblivioni tradiderat, Gazasq; quibus præerat à cura cordis semoverat, & tam iter quam currum quo ferebatur neglexerat: solus amor libri totum sibi vendicarat domicilium castitatis, quo disponente, mox fidei ianuam meruit introire. O generosus amor librorum, qui Gehennæ filium, & alumnum Tartari, per gratiam baptismalem filium fecit regni. Cesset iam stilus impotens, infiniti negotii cōsummare tenorem, ne videatur aggredi temere, quod in principio fatebatur impossibile cuiquam esse.

QVAM SIT MERITORIVM LIBROS scribere, & veteres renovare.

CAP. 16.

SIcut necessarium est Reip. propugnaturis militibus arma providere Vulcania, & congestas Victualium copias pręparare: sic Ecclesiæ militanti, contra Paganorum & Hęreticorum insultus, operæpretium constat esse, seniorum librorum multitudine communiri. Verũ quia omne quod servit mortalibus, per lapsum temporis mortalitatis dispendium patitur; necesse est, vetustate tabefacta volumina innovatis successoribus instaurari, vt perpetuitas quę naturę repugnat individui, concedatur privilegio Speciei. Hinc est quod signanter dicitur *Eccles.* 12. *Faciendi plures libros non est finis*. Sicut enim nec librorum corpora, ex contrariorum compositione commixta, suæ compositionis continuum sentiunt detrimentum: sic per prudentiam Clericorum, reperiri debet remedium, per quod liber Sacer solvens Naturæ debitum, hæreditarium obtineat substitutum, & simile semen fratri mortuo suscitet. Verificeturq; statim illud *Eccl.* 30. *Mortuus est pater illius & quasi non est mortuus; similem enim sibi relinquit post se.* Sunt ergo transcriptiones veterum, quasi quędam propagationes recentium Filiorũ, ad quos Patrũ devolvatur officiũ, ne librorũ municipiũ minuatur. Sanè huiusmodi Transcriptores, *Antiquarij* nominantur, quorũ studia inter ea quæ complentur labore corporeo, plus sibi placere *Cassiodorus* confitetur, de *Institutione Div. liter. ca.* 30. ita scribens: Felix inquit intentio, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, linguas digitis aperire, salutẽ mortalibus tactu dare, & contra Diaboli surreptiones illicitas, calamo atramentoq; pugnare. Hæc ille. Scriptoris officium *Salvator* exercuit, dum inclinans se deorsum, digito scribebat in terra *Io.* 8. vt nullus, quãtũcunq; nobilis, indignetur hoc facere, quod Sapientiam Dei Patris intuetur fecisse.

O

O Scripturæ serenitas singularis, ad cuius fabricam inclinatur Artifex orbis terræ, in cuius tremendo nomine flectitur omne genu! O venerandum artificium, singulare præ cunctis praxibus, quæ hominis manu fiunt, cui pectus Dominicũ incurvatur humiliter, cui Dei digitus applicatur, calami vice functus. Sevisse Dei filium, vel arasse, vel texuisse, vel fodisse non legimus, nec quicquam aliud de Mechanicis divinã decebat Sapientiam humanatam, nisi scribendo litteras exarare; vt discat quilibet generosus aut sciolus, quod hominibus digiti tribuuntur divinitus, ad scribendi negotium, potius quam ad bellum. Vnde librorum sententiam plurimum approbamus, qua Clericum inertem scripturæ, censuerunt quodammodo fore mancum. ca. 6. Supra.

Scribit iustos in lib. viventium Deus ipse, lapideas tabulas digito Dei scriptas *Moyses* accepit; *scribat librum ipse qui iudicat*, *Iob* proclamat; digitos scribentes in pariete, *Mane techel Phares*; *Nabuchodonosor* tremens vidit, *Dan.* 5. *Ego (inquit Ieremias) scribebam in volumine atramento: Ier.* 30. *Quod vides scribe in lib.* *Christus Iohanni* præcipit charo suo *Apoc.* 1. Sic *Isaiæ*, sic *Iosuæ*, officium scriptorum iniungitur, vt tam actus, quam peritia, futuris in posterum commendetur. In vestimento & in femore habet scriptum, *Rex Regum, & Dominus Dominantium*, *Christus ipse*, vt sine Scriptura nequeat apparere, perfectum Omnipotentis regium ornamentum.

Defuncti docere non desinunt, qui sacræ scientiæ libros scribunt: plus Paulus scribendo Epistolas sacras, Ecclesię profuit fabricando, quam Gentibus & Iudæis evangelizando sermone. Nempe per libros quotidie continuat comprehensor, quod olim in terris positus inchoavit viator: sicq; verificatur de Doctoribus, libros scribentibus, sermo Propheticus, 12. *Dan. Qui ad iustitiam erudiunt iustos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*. Porro pulchritudinem antiquorum (priusquam Deus originalem mundum Cataclysmo dilueret) ascribendam miraculo, non Naturæ, Catholici decrevere Doctores: vt Deus ipse tantum vitæ concederet, quantum reperiendis & in libris scribendis Scientiis conveniret. Inter quas Astronomiæ miranda diversitas, vt experimento

visui subderetur, sexcentorum annorum periodum secundum *Iosephum* requirebat: verumtamen non abnuit quin terræ nascentia illius temporis primitivi, vtilius alimentum præstarēt mortalibus, quam moderni, quo dabatur non solum hilarior corporis εὐεξία: sed & diuturnior florens ætas, ad quā non modicum contulit, quod virtuti vivebant, omnimode resecato superfluo voluptatis.

Igitur quisquis Dei numere scientia est dotatus, iuxta consilium *Spiritus Sancti Eccl.* 38. *Sapientiam scribe in tempore vacuitatis* vt & præmium cum beatis, & spatium in præsenti augeatur ætatis. Cæterum si ad mundi Principes divertamus sermonem, Imperatores egregios invenimus, non solum Artis scribendi peritia floruisse, sed & ipsius operi plurimum indulsisse. *Iulius Cæsar* primus omnium & tempore & virtute, *Commentarios* reliquit tam *belli Gallici*, quam *Civilis*, à semetipso conscriptos. Idem de *Analogia* duos libros, & *Anticatones* totidem, & *poema* quod inscribitur *Iter*: & opuscula alia infinita fecit.

Tam *Iulius* quam *Augustus* cautelas scribendi literam pro litera adinvenit, vt quæ scriberent occultarent. Nam *Iulius* 4. literam præposuit loco primæ, & sic deinceps Alphabetum expendit: *Augustus* vero secundam pro prima, & pro secunda tertiam; & ita deinceps vsus fuit? hic in Mutinensi bello, in maxima mole rerum, quotidie & legisse & scripsisse traditur, ac etiam declamasse, *Tyberius* Lyricum carmen scripsit, & poemata quædam Græca. *Claudius* similiter tam Græci quam Latini sermonis peritus, varios libros fecit; sed præ hiis, & aliis, *Titus* in scribendi peritia floruit, qui cuiuscunque volebat literam imitabatur facillime, vnde se profitebatur falsarium maximum (si libuisset) fieri potuisse. Hæc omnia *Suetonius* de vita 12. *Cæsarum* annotavit.

DE DEBITA HONESTATE CIRCA librorum custodiam adhibendam.

CAP. 17.

NOn solum Deo præstamus obsequium, novorum librorum præparando volumina: sed sacratæ pietatis exercemus officium, si eosdem nunc illese tractemus, nunc locis idoneis redditos, illibatæ custodiæ commendemus, vt gaudeant puritate dum habentur in manibus, & quiescant secure dum in suis cubilibus reconduntur. Nimirum post vestes & vascula corpori dedicata Dominico, Sacri Libri merentur honestius à Clericis contrectari, quibus toties irrogatur iniuria, quoties eisdem apponitur manus fœda. Quamobrem exhortari studentes super negligentiis variis reputamus expediens, quæ vitari faciliter semper possent, & mirabiliter libris nocent.

In primis quidem circa claudenda, & aperienda volumina, sit matura modestia; vt nec præcipiti festinatione solvantur, nec inspectione finita, sine clausura debita dimittantur. Longe namque diligentius librum, quam calceum convenit conservari. Est enim gens Scholarium perperam educata communiter, & (nisi maiorum regulis refrænetur) infinitis infantiis insolescit, aguntur petulãtia, præsumptione tumescunt, de singulis iudicant tanquam certi, cum sint in omnibus inexperti.

Videbis fortassis iuvenem cervicosum, studio segniter residentem, & dum hyberno tempore hyemps alget, nasus irriguus frigore opprimente distillat, nec prius se dignatur emunctorio tergere, quam subiectum librum madefecerit turpi rore. Cui vtinam loco codicis corium subderetur sutoris.

Vnguem habet fimo fœtenti refertũ, Gagati simillimum, quo placentis materiæ signat locum; paleas dispertitur innumeras, quas diversis locis collocat evidenter, vt festuca re-

ducat, quod memoria non retentat. Hæ paleæ, quia nec venter libri digerit, nec quiſquam eas extrahit: primo quidem librum à ſolita iunctura diſtendunt, & tãdem negligenter oblivioni commiſſæ putreſcunt.

Fructus & caſeum ſuper librum expanſum non veretur comedere, atq; ſcyphũ hinc inde diſſolute tranſferre, & quia non habet eleemoſynarium præparatum, in libris dimittit reliquias fragmentorum.

Garrulitate continua Sociis oblatrare non deſinit, & dum multitudinem rationum adducit, à ſenſu philoſophico vacuarum, librum in gremio ſubexpanſum, humectat aſpergine ſalivarum. Quid plura? ſtatim duplicatis cubitis reclinatur in codicem, & per breue ſtudium, ſoporem invitat prolixum, atque reparandis rugis limbos replicat foliorum, ad libri non modicum detrimentum.

Iam imber abiit & receſſit, & flores apparuerunt in terra noſtra, tunc Scholaris (quem deſcribimus) librorum neglector, potius quam inſpector, violata, primula, atque roſa, nec non & quadrifoliis farciet librum ſuum: tunc manus aquoſas & ſcatentes ſudore, volvendis voluminibus applicabit, tunc pulverulentis vndiq; chirothecis in candidam membranam impinget, & Indice vetere pelle veſtito, venabitur paginam lineatim; tunc ad culicis mordentis aculeum ſacer liber abiicitur, qui tum vix clauditur infra menſem, ſed ſic pulveribus introiectis tumeſcit, quod claudentis inſtantiæ non obedit.

Sunt autem ſpecialiter coercendi à contrectatione librorũ iuvenes impudentes, qui cum literarum figuras effigiare didicerunt, mox pulcherrimorum voluminum (ſi copia concedatur) incipiunt fieri gloſſatores incongrui, & vbi largiorem marginem circa textum perſpexerint, monſtroſis apparitant Alphabetis; vel aliquid frivolum (qualecunque quod Imaginationi occurrit) celerius incaſtigatus calamus protinus exarare præſumit. Ibi Latiniſta, ibi Sophiſta, ibi quilibet Scriba indoctus, aptitudinem pennæ probat, quod firmiſſimis codicibus quo ad vſum & pretium creberrime vidimus obfuiſſe.

Sunt iterum fures quidam, libros enormiter detruncantes, qui pro epiſtolarum chartulis, ſchedulas laterales abſcindunt, litera

litera ſola ſalva, vel finalia folia (quæ ad libri cuſtodiam dimittuntur) ad varios abuſus aſſumunt, quod genus Sacrilegii ſub interminatione Anathematis prohiberi deberet.

Convenit autem prorſus Scholarium honeſtati, vt quoties ad ſtudium à Refectione reditur, præcedat omnino lotio, nec digitus ſanguine delibutus, aut folia prius volvat, aut ſignacula libri ſolvat.

Puerulus lachrymoſus, Capitalium literarum non admiretur imagines, ne fluida manu polluat Pergamenum. (Tangit enim illico quicquid videt.) Porro laici (qui librum è converſo reſpiciunt reſupine tranſverſum, ſicut ſerie naturali expanſum) omnium librorum communione ſunt indigni. Hoc etiam Clericus diſponat, vt olens ab ollis lixa cinereus, librorum lilia non contingat illotus; ſed qui ingreditur ſine macula pretioſis manibus miniſtrabit.

Confert autem plurimum tam libris, quam ſcholaribus, manuum honeſtarum munditia, (ſi non eſſent ſcabies & puſtulæ.) Characteres clericales librorum defectibus (quoties advertuntur) eſt ocyus occurrendum; quoniam nihil grandeſcit citius ſciſſura; & fractura, quæ ad tempus negligitur, reparabitur poſtea cum vſura.

De librorum armariis mundiſſime fabricandis (vbi ab omni læſione ſalventur ſecuri, *Moyſes* mitiſsimus nos informat *Deut*. 31. *Tollite inquit librum iſtum, & ponite illum in latere Arcæ Fœderis Domini Dei noſtri*. O locus idoneus, & Bibliothecæ conveniens, quæ de lignis Sethim imputribilibus facta fuit, auroque per totum interius & exterius circumtecta. Sed omnem inhoneſtatis negligentiam circa libros tractandos ſuo *Salvator* excluſit exemplo (ſicut legitur *Lucæ*. 4. Cùm enim Scripturam Propheticam de ſe ſcriptam, in libro traditam perlegiſſet, non prius librum Miniſtro reſtituit, quam eundem ſuis ſacratiſsimis manibus plicuiſſet; quo facto ſtudentes docentur clariſſime, circa librorum cuſtodiam, quantumcunque minima, negligi non debere.

QUOD

QUOD TANTAM LIBRORUM copiam collegimus, ad communem profectum Scholarium, & non solum ad propriam voluntatem.

CAP. 18.

NIhil iniquius in humanis perpenditur quam quod ea quæ geruntur iustissime, Malignorum obloquiis pervertātur & inde quis reperiat infamiam criminis, vnde magis meruit ſpem honoris. Oculo ſimplici perpetrantur quamplurima, nec ſiniſtra dextræ ſe commiſcet. Nullo fermento maſſa corrumpitur, nec veſtis ex lino lanaque contexitur: perverſorum tamen præſtigiis, opus pium mendaciter transformatur in monſtrum. Hæc eſt nimirum peccatricis naturæ reprobanda conditio, quod non ſolum in factis moraliter dubiis, pro peiore parte ſentenciat; imo frequenter illa quæ ſpeciem boni habent, nequicioſa ſubverſione depravat.

Quamvis enim amor librorum in Clerico, ex obiecti natura præferat honeſtatem; miro tamen modo obnoxios nos efficit iudiciis plurimorum, quorum admirationibus obtrectati; nunc de curioſa ſuperfluitate, nunc de cupiditate in illa duntaxat materia, nunc de vanitatis apparentia, nunc de voluptatis intemperantia circa literas notabamur; quorum revera vituperiis non pluſquam caniculorum latratibus mouebamur, illius ſolius teſtimonio contentati, ad quem renes & corda pertinet perſcrutari. Cum enim voluntatis ſecretæ finalis intentio homines lateat, vnicoque Deo pateat cordium Inſpectori; pernicioſæ temeritatis merentur redargui, qui humanis actibus (quorum fontale non vident principium) Epigramma tam faciliter ſuperſcribunt ſiniſtrum. Finis enim in operabilibus ſe habet, ſicut

cut principia in Speculativis, vel Suppositiones in Mathematicis) teste Philosophorum Principe 7. *Eth.*

Quapropter [illegible] veritas declaratur, [illegible] ex honesti [illegible] intentione, bonitas moralis in opere sigillatur, ubi alias opus ipsum iudicari deberet indifferens, quoad mores, Nos autem ab olim, in Præcordiis mentis nostræ propositum gessimus radicatum, quatenus opportunis temporibus expectatis, divinitus [illegible] quandam in *Reverenda Universitate* [illegible] Liberalium Artium [illegible] in perpetuam [illegible] fundaremus, necessariisque redditibus dotaremus, quam numerosis Scholaribus occupatam, nostrorum librorum [illegible] ditaremus, ut ipsi libri, & singuli eorundem communes fierent (quantum ad usum & studium) Scholaribus *Aulæ* dictæ, & per eos omnibus Universitatis prædictæ studentibus in æternum, secundum formam & modum [illegible].

Quapropter [illegible] ad ædificationem Ecclesiæ [illegible] sollicitudinem [illegible] dicta, vel doctrina [illegible] qui [illegible] non debeant, [illegible]. Cum enim delectationes hominum, ex dispositione [illegible] corporum ([illegible]) [illegible] ut hi in Architectura, illi in [illegible] hi in [illegible] in [illegible] lis, illi in ludis eligant conversari: Cecidit circa libros nostræ [illegible] species voluptatis honestæ, quam [illegible] arbitrio (cuius nulla Sydera dominantur [illegible]) in honorem ordinamus Maiestatis Supremæ, [illegible] requiri, inde [illegible] Dei. Quia ob [illegible] iudicare, [illegible] deant, atque trabes gestantes in oculis propriis, aliena [illegible] quærere non præsumant. Cessent [illegible] Satyricorum [illegible] qui [illegible] & occulta discernere quæ [illegible] non [illegible], qui [illegible] & [illegible] applausu [illegible] [illegible]

DE MODO COMMVNICANDI STVdentibus (omnes) libros nostros.

CAP. 19.

Difficile semper fuit, sic homines limitare legibus honestatis, quin astutia Successorum terminos niteretur praecedentium transilire, & statuta infringere, insolentia libertatis. Quamobrem de prudentum consilio, certum modum praefiximus, per quem, ad vtilitatem studentium librorum nostrorum communicationem & vsum volumus devenire. In primis enim libros omnes & singulos (de quibus Catalogum fecimus specialem) concedimus & donamus intuitu charitatis, communitati Scholarium in Aula nostra Oxon. degentium, in perpetuam eleemosynam, pro anima nostra, & parentum nostrorum, necnon pro animabus Illustrissimi Regis Angliae *Edwardi* 3. post Conquestum, ac devotissimae Dominae *Philippae* Reginae consortis ejusdem: vt iidem libri, omnibus & singulis Vniversitatis dictae Villae Scholaribus & magistris, tam Regularibus quam Secularibus, commodentur pro tempore, ad profectum & vsum studendi, juxta modum quem immediate subjungimus, qui talis est.

Quinque de Scholaribus in Aula praefata commorantibus, assignentur per eiusdem Aulae Magistrum, quibus omnium librorum custodia deputetur; de quibus quinque tres, & nullatenus pauciores, librum vel libros ad inspectionem & vsum duntaxat Studii valeant commodare. Ad copiandum vero vel transcribendum, nullum librum volumus extra septa Domus concedi. Igitur cum Scholaris quicunque Secularis, vel Religiosus (quos in praesenti favore ad pariter judicamus) librum aliquem commodandum petierit, considerent diligenter Custodes, an librorum talem habuerint duplicatum; & si sic, commodent ei librum, cautione recepta, quae librum

traditum in valore transcenderet, judicio eorundem? statimque statim tam de Cautione, quam de libro commodato memorialiter [illegible] continens nomina personarum qui librum tradunt, & illius qui recipit, cum die & anno Domini, quo contingit fieri commodatum. Si vero Custodes invenerint, quod ille liber qui petitur, duplicatus non fuerit, nullatenus talem librum commodent cuicunque nisi fuerit de Comitiva Scholarium dictæ Aulæ, (nisi forte ad inspectionem ad infra septa Domus vel Aulæ prædictæ) sed non ad ulterius deferendum. Scholarium vero cuilibet dictæ Aulæ, liber quicunque per aliquem de prædictis Custodibus valeat commodari, nomine tamen suo, cum die quo librum recipit primitus annotato: nec tamen ipse possit librum sibi traditum alteri commodare, (nisi de assensu unius de Custodibus supradictis) & tunc deleto nomine primi, nomen secundi, cum tempore traditionis scribatur.

Ad hæc omnia observanda, Custodes singuli fidem præstent, quando eis hujusmodi custodia deputatur; recipientes autem librum, vel libros, ibidem jurabunt, quod eum, vel eos, ad alium usum (nisi ad inspectionem & studium) nullatenus applicabunt, quodque ipsum, vel ipsos, extra villam Oxon: cum suburbio, non deferent, nec deferri permittent. Singulis autem annis, computum reddent prædicti Custodes Magistro domus, & duobus quos secum duxit de suis Scholaribus assumendos, vel si eidem non vacaverit, tres deputet inspectores alios à Custodibus, qui librorum Catalogum perlegentes, videant quod omnes habeant, vel in voluminibus propriis, vel saltem per Cautiones præsentes. Ad hujus autem Computum [illegible] solvendum, tempus credimus opportunius, à Calendis [illegible], usque ad festum Translationis gloriosi martyris *S. Thomæ*. Hoc autem omnino adjicimus, quod quilibet cui liber aliquis fuerit commodatus, semel in anno librum præsentet Custodibus, & suam (si voluerit) videat Cautionem. Porro si contingat fortuito per mortem, furtum, fraudem, vel incuriam, librum perditum esse, ille qui perdidit, vel ejusdem procurator, seu etiam executor, precium libri solvat, & ejusdem recipiat Cautionem. Quod si qualiter-

 cun-

cumque Custodibus ipsis lucrum eveniat, nihil aliud quam in librorum reparationem & subsidium convertatur. Hic multas librorum conditiones circa librorum custodiam proponerem, eo quod mihi pro præsenti videatur inutilis palam recitare.

EXHORTATIO SCHOLARIUM AD REpendendum pro nobis suffragia debitæ pietatis.

CAP. 20.

Tempus iam efflagitat, terminare tractatum quem de librorum amore compegimus; in quo contemporaneorum nostrorum admirationibus, de eo quod tantum libros dileximus, rationem reddere nisi sumus. Verum quia vix dicitur aliquid operari mortalibus, quod nullius respergatur pulvere vanitatis; Studiosum Amorem, quem iam diuturnum ad libros habuimus, iustificare penitus non audemus, quin fuerit forsan nobis interdum occasio alicuius negligentiæ venialis, quamvis Amoris materia sit honesta, & intentio regulata. Si namque cum omnia fecerimus, servos inutiles nos dicere teneamur: Si *Iob* sanctissimus, sua opera omnia verebatur: si iuxta *Isaiam*, quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ, quis se de perfectione cuiuscunque virtutis præsumet iactare? quin ex aliqua circumstantia valeat reprehendi, quæ forsitan à semetipso non poterit deprehendi. Bonum enim ex integris causis, malum autem omnifarie (sicut *Dionysius de divinis Nominibus* nos informat.)

Quamobrem in nostrarum iniquitatum remedium, (quibus nos omnium Creatorem crebrius offendisse cognoscimus) orationum suffragia petituri, studentes nostros futuros dignum duximus exhortari, quatenus sic, tam nobis, quam aliis eorundem futuris Benefactoribus fiant grati, quod beneficiorum nostrorum providentiam spiritualibus retributionibus recompenset, vivamus in eorum memoriis funerati, qui in nostris vixerunt benevolentiis nondum nati, nostrisque nũc beneficiis vivunt sustentati, Clementiã Redẽptoris implorent in-

instantiis indefessis, quatenus negligentiis nostris parcat, peccatorum nostrorum reatibus pius Iudex indulgeat, lapsus nostræ fragilitatem pallio pietatis operiat, & offensas, quas nos pudet, & pœnitet [illegible], divina benignitate remittat, conservet in nobis, ad sufficiens spatium pœnitendi, singularia munera gratiarum, fidei firmitatem, Spei suavitatem, & ad omnes homines latissimam Charitatem. Flectat superbum arbitrium ad culparum suarum lamentum, vt deploret transactas elationes vanissimas, & retractet indignationes amarissimas, ac delectationes insuavissimas detestetur. Vigeat sua virtus in nobis, cum nostra defecerit, & qui nostrum ingressum Sacramento Baptismatis consecravit gratuito, nostrũ progressũ ad statũ Apostolicũ sublimavit immerito, nostrũ dignetur egressũ Sacramentis idoneis communire. Laxetur à nostro Spiritu amor carnis, evanescat penitus metus mortis, desideret dissolvi, & esse cum Christo, & in terris solo corpore constituti, cogitatione & aviditate in æterna patria conversemur.

Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, filio Prodigo de siliquis revertenti, benignus occurrat, drachmam denuo repertam recipiat, & in thesauros æternos per Angelos Sanctos transmittat. Castiget vultu terrifico, [illegible] nostri hostes spiritus tenebrarum, ne latens in limine [illegible] mortis *Leviathan, Serpens vetus*, insidias [illegible] calcaneo nostro paret. Cum vero ad tremendum Tribunal fuerimus advocati, vt cuncta quæ in corpore gessimus, attestante Conscientia, referamus, consideret Humanitas iuncta Deo, sui S. sanguinis effusi pretium, & advertat Divinitas humanata carnalis naturæ figmentum, vt ibi transeat fragilitas impunita, vbi clemens pietas cernitur infinita, & ibi respiret spiritus miseri, vbi proprium extat Iudicis misereri. Amplius refugium spei nostræ post Deum, Virginem, & Reginam *Θεοτόκον* benedictam, nostri semper Studẽtes Salutationibus satagant frequentare devotis, vt qui per nostra facinora replicata meruimus Iudicem invenire turbatum, per ipsius suffragia semper grata, mereamur eundem reperire placatum. Deprimat pia manus brachiũ æquilibre, qua nostra tam parva quã pauca merita pensabuntur, ne (quod absit) præponderet gravitas crimi-

criminum, & damnandos deiiciat in Abyssum. Clarissimum meritis Confessorem (*Cuthbertum* cuius gregem indigni pascendum suscepimus) omni cultu studeant venerari devote, rogantes assidue, vt suum, licet indignissimum Vicarium, precibus excusare dignetur, & quem Successorem admisit in terris, procuret effici confessorem in cœlis. Pariter denique, tam mentis quam corporis precibus rogent Deum, vt spiritum ad imaginem Trinitatis creatum, post præsentis miseriæ incolatum, ad suum reducat primordiale prototypum, ac eiusdem concedat perpetuum fruibilis faciei conspectum.

Amen.

Martinus à Baumgarten no obscure man & of good credit every way. his book is not very comon to be had, nor perchance very comonly knowen. See Meric. Casaubon in his Treatise of Use & Custom p. 34. edit. Londin. 1638.

Mr Lock in his Essay about ye understanding b. 1. c. 3. quotes ye Voyage of Baumgarten as a book not every day to be seen.